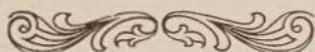

ГЕНОВЕФА

ОПОВІДАНЄ ПРО КНЯЖНУ ЗАСУДЖЕ-
НУ НЕВИННО НА СМЕРТЬ ВІД ЯКОЇ
ЧУДОМ СПАСЛА СЯ І ЖИЛА ЧЕ-
РЕЗ ШІСТЬ ЛІТ В ПУЩІ.

ЦІНА **30** ЦЕНТІВ.

НАКЛАДОМ "РУСЬКОЇ КНИГАРНІ",
850 Main Street, — Winnipeg, Man.

1919

1. Граф Зіґфрід вибираєть ся в похід.

Давно се було. Сонце Христової віри що йно сходило над німецькою землею, а Німці находячи ся у вічних війнах, жили зовсім не так, як тепер.

Тоді то на високій скелі, окруженій двома широкими ріками, стояв серед чудових піль і лісів пишний замок. В сім замку жив молодий граф Зіґфрід.

Щасливе було його жите! Піддані любили й шанували його, а великі достатки запевняли йому вигоду. Нічого не бажав собі граф, тільки гарної й доброї жіночки.

І післав йому Бог подругу — гарну, як зіронька на небі, а добру й милосерну, як ангел. З її чудового личка била така доброта й невинність, що всі називали її »святою панею«, хоч її імя було: Геновефа.

Від весіля минуло вже кілька тижнів, а граф так і не міг відірвати очий від Геновефи. Мов на образок глядів на неї.

Так і сидів він одного вечера й розмовляв любо з жінкою, коли нараз почув з надвору звук военных труб.

— »Що стало ся?« — спитав граф конюшого, що якраз вбіг поспішно до кімнати.

— «Війна!» — відповів конюший. — «Безбожні бісурмани напали на наш край і нищать усьо огнем і мечем. Два лицарі прибули саме від царя з наказами. Ми повинні ще сеї ночі виступити в похід і получити ся з царським війском».

Не було ради. Граф став сейчас готувити ся до війни й порозсилав слуг до сусідних лицарів. Всі зійшли ся до його

замку, що аж звенів від брязкоту озужа та біганини озброених людий. Графиня мала цілу ніч богато роботи, бо треба було гостий приймати й приготовити графови на дорогу одіж і всьо потрібне Ранним ранком зібрали ся всі лицарі в повній збруї у великій кімнаті, а поміж ними стояв граф, закований від стіп до голови в зелізо. На подвірю зібрала ся кіннота й піхота та ожидала графа, уставившись у боевий ряд.

Геновефа вступила тепер у кімнату й по звичаям того часу передала чоловікови меч і спису.

— »Носи сю зброю за Бога й вітчину — на оборону невинним, а на страх злочинним!« — сказала вона й мов стіна біла упала йому на груди. Прочуте будучого горя наповнило мимоволі серце. — »Ах, Зігфріде! Якби ти так не вернув ся!« — простогнала вона й закрила лице руками.

— »Не жури ся, Геновефо!« — відповів граф. — Таж ми й дома так само близкі смерти як і в бою — всьо в Божих руках. Божа рука береже нас так само в лютій боротьбі, якби й в найпевнійшій замку. Хто боїть ся Бога, той не має вже більше чого боятись. Тому не жури ся, люба жінко, і будь спокійна. Сторожу над замком і над тобою поручив я передовсім Богу, а опісля управителеви моїх маєтків. А тепер віддаю тебе опіці Всевишнього. Бувай здорова, не забувай мене й моли ся за мене!«

Геновефа зійшла з ним по камяних сходах на подвірє. На повитанє графа загреміли труби, а в кривавім сяєви ранньої зорі заблиснули мечі. Граф скочив на коня, глянув ще раз на Геновефу й пігнав скоро, щоби скрити сльози; а за ним рушили лицарі і військо. Геновефа гляділа довго за ним з вежі, а коли вони вже зникли у долині, замкнула ся в свою кімнату й плакала там цілий день, забувши навіть на поживу.

Від тепер жила вона в повній тишині. Як рожевий ранок сходив над смерековими лісами, то заставав її вже при роботі, а сльози, як роси, спадали на цвіти, що вона їх вишивала. А як зазвенів церковний дзвін, спішила вона до церкви й благала там Господа о щастє мужеви. Все ходила вона на Службу Божу а часами й пополудни бачили її в Божім домі. Вона збирала з околиці сільські дівчата, учила їх шити й вишивати та

Граф Зіґфрід прашає ся з жінкою Геновефою.

розказувала їм неоднo цікаве. Також була вона правдивою матерію убогих і хорих. І кожний знайшов у неї роботу й зарібок, а де тільки хто занедужав, там вона зараз спішила й її лагідне слово осолоджувало недужим хочби й як гіркі ліки. Вечерами шила вона в крузі служниць, а ще пізно в ночі сідала нераз при вікні й співала побожні пісні. В цілім замку уважала вона дуже на порядок і обичайність і не дозволяла ніякої неправди.

Управитель, котрому граф поручив всьо своє майно, називав ся Гольо. Був се укладний і образований чоловік, що умів гладким говоренєм і захованєм зеднати собі кожного. Але була се людина без боязни Бога й без совісти. Власну користь і приемність клав він понад усьо. Чи се, щo він робив, було добре й справедливе, се його зовсім не обходило, коли тільки було воно йому корисне й приемне. Тому сейчас після відїзду графа почав він поводити ся гордо, як справдішний пан. Він убирав ся красше чим його пан, видавав великі пири, уряджував що дня инші увеселеня й розтрачував так не своє майно. При сїм зневажав він страх, вірних слуг графа, відтягав кождому зарібникови навіть гірко запрацьовану заплату, а убогому не давав ані кусничка хліба. Тільки супроти Геновефи виявляв він все ще найглибшу пошану, а його приязність і услужність для неї не мала границь. Геновефа поводила ся з ним з повагою, говорила з ним тільки тое, що було конечне й пригадувала йому все його обовязки. Зразу слухав він її й намагав ся скривати перед нею пильно свої блуди або хоч оправдати їх. Але з часом ставав він все сьмілійший і дійшов вкінци до такої безстыдности, що поважив ся ставити до неї найбільше безсоромні бажаня. Вона дала йому відповідну відправу з найбільшою огидою; та з того часу став він її завзято ненавидіти й постановив її погубити.

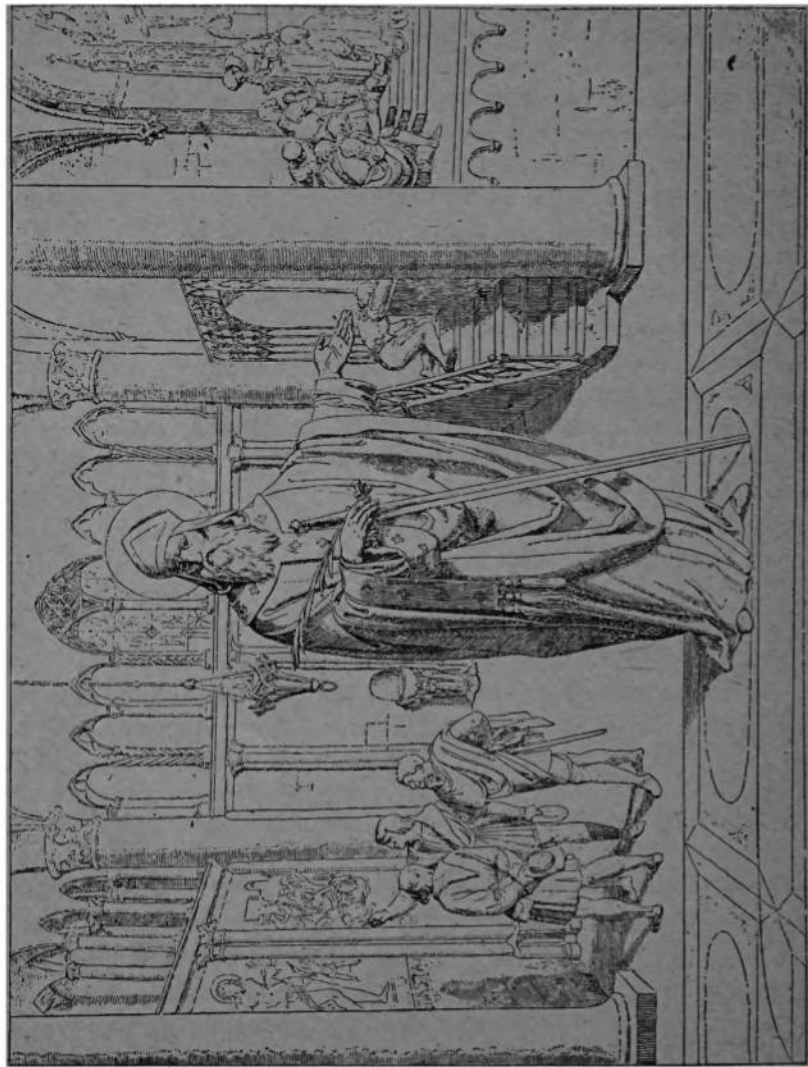
Геновефа, не предчуваючи нічого доброго, написала до графа листи, де представила Голя в правдивім сьвітлі й благала мужа забрати від неї того небезпечного чоловіка. Сей лист передала графиня своїому кухареві Драконови, людині наскрізь чесній, що бажала своїм панам тільки добра. Дракомав сей лист переслати потайки графови довіреним післанцем.

Та хитрий Гольо догадав ся всього. В хвилі коли Геневефа передала Драконови лист, впав до кімнати Гольо з витягненим мечем, убив нещасного кухаря перед очима графині й наробив великого крику. Всьо в замку збігло ся чим скорше до кімнати й усі побачили тільки доброго Дракона у власній крові на землі, а побіч нього графиню, що без слова, перестрашена упала на крісло. Тепер став Гольо перед службою говорити на чесну невинну графиню такі погані річи, що всі паленіли з сорому. Опісля вислав він сейчас до графа гонця з брехливим листом, в котрім представив Геневефу невірною, нечесною жінкою. Її саму велів кинути в найглибше підземеле замку.

Гольо знав добре вдачу свого пана. Він знав, що граф є вправді дуже благородний, справедливий, милосерний і великодушний; але що він при тім всім не вмів запанувати над своїм поривистим гнівом, дразливістю та ревнивістю. «А однаднісінька склонність, що її не держить ся на поводах», — думав собі сей лихий чоловік — «є подібна до кільця в носі медведя. Можна його ним вести, куди хочеть ся». Отже числив на се, що граф у першій приступі гніву дасть приказ убити графиню.

2. Геневефа в тюрмі.

Вежа, що була призначена на вязницю, була найстрашнішою вежею в замку. Геневефа не могла ніколи подумати про неї без жаху й широко співчувала з нещасними вязнями, що були там замкнені. А тепер кинено її саму до найглубшого льоху сеї вежі. Було там зимно, темно й страшно, як у гробі. Мури були чорні, а всюди спливала зелена вогкість. Підлога була вимощена червоною цеглою. Ніколи не заглядало там сонце або привітний місяць. А тая смужка світла, що вдирала ся сюди крізь малесеньке, закратоване віконце, вистарчала хиба на се, щоб стали видні страхітя сеї нори. Дріжачи від страху й приголомшена болем та журбою, сиділа Геневефа на леговищі з соломи. Коло неї стояв глиняний збанок з водою, а дрібка простого, чорного хліба була її цілою поживою.

Епископ Гальдольф в каплиці, в котрій Зіґфрід причащався перед своєю виправкою проти Маврів.

Та як тільки прийшла вона троха до себе після першого переляку та болю, зложила руки, глянула до неба й стала молити ся, проливаючи гіркі сльози:

«Отче Небесний! Сиджу ту глибоко під землею і споглядаю до Тебе. Всі мене тепер опустили. Нікого не маю крім Тебе. Ніяке милосерне око не глядить на моє горе. Мойого голосу не почує ніяке людське ухо. Але Ти бачиш мої сльози; Ти чуєш мій зойк! Так Ти є всюди. Ти є також і тут, в сьому темному місці. Мій батько й моя мати не знають нічого про мене, а мій муж далеко. Мої щирі приятелі не можуть мені помочі. Але Твоє рамя всесильне. Ти можеш відчинити браму моєї тюрми. Змилосерди ся наді мною, найліпший Отче!»

З невинного плачу поробили ся їй з часом на очах і лицях рани. Та нераз сиділа вона мов божевільна з жури і не плакала навіть. «Якжеж щасливі» — говорила вона — «хочби й найбідніші люди в порівнанню зі мною! Вони хоч бачать гарне, синє небо й любі, зелені луги. Чи ж не ліпше, щоби я була не графінею, а денною зарібницею або пастушкою? Всьо мені забрали й я не маю вже нічого! Але» — говорила вона далше, а сльози плили їй на ново — «Ти ще є, мій Боже! Будь же моїм сонцем! І як тільки Тебе згадаю, то мені стає так ясно на душі, а моє горем зморожене серце розпливаєть ся знова в сльозах!» І се успокоювало її. «І коли Ти, Боже» — думала вона — «велів мені дістати ся до вязниці, то мусить се бути добре для мене. Бо Ти посилаєш терпіня тільки з любови. Під нещастем скриваєть ся щасте й благословене — так само, як Твоя рука скрила під гіркою й твердою шкаралуцею деяких овочів солодке зерно. Тому й я хочу знести се горе, зіслане Твоєю батьківською рукою, терпеливо. Тільки з Тобою хочу говорити й жалувати ся на мойого гонителя. Ти так хочеш — чини зі мною по Твоїй волі, тільки дай мені Свою ласку. Проти Твоєї волі не обидить мене ніхто ані на волосину».

Така молитва успокоїла її дуже. Їй немов здавало ся, що якийсь голос говорить їй в душі: «Бодри ся, Геновефо! Ти мусиш ще багато перетерпіти, але з усіх сих терпінь виратує тебе Господь. Ти тепер вправді в очах людей злочинниця, але твоя невинність засіє колись яснійше сонця».

3. Геновефа стає в тюрмі матерію.

Геновефа сиділа в тюрмі кілька місяців. Весь той час не приходив до неї ніхто крім Голя, що безнастанно повтаряв їй свої безстыдні просьби й тільки під сим услівем обіцяв їй повернене чести й освобожденне з вязниці. Але Геновефа сказала до сього: »Ліпше уходити перед людьми за нечесну, чим бути нею в ділі. Ліпше загинути в сій тюрмі, чим злочином видвинути ся на царский престіл«.

Терпіня її ставали тим часом все більші. Незабаром після відїзду мужа впевнила ся вона в радісній новині, що стане матірью. Ся хвиля й прийшла і вона стала матірью сина. »Дитинчко люба!» — сказала вона й тулила його дріжучими руками до себе. — »Так ти вже тут! І в сьому страшному місці довелося тобі побачити сьвіт! А твоя бідна мама не має навіть пеленочки, щоби тебе сповити. Ніхто не подасть мені й ложки теплої страви — якжеж я, така хора й знеможена можу тебе вигодувати! В сій страшній тюрмі нема навіть иншого місця, тебе положити, крім гнилої соломи й зимного, твердого каменя. Під сим темним, вогким склепінем, з якого все капає вода, мусиш хиба з зимна згинути. Немилосерне каміне! Чогож ти зрошуєш мою дитинку холодною водою? Чиж ти так безсерця, як і люди? Та ні — простіть мені! Ви, німі мури, маєте більше чутя; ви можете дивити ся на горе мое і моєї дитини і сумуєте й плачете зі мною«.

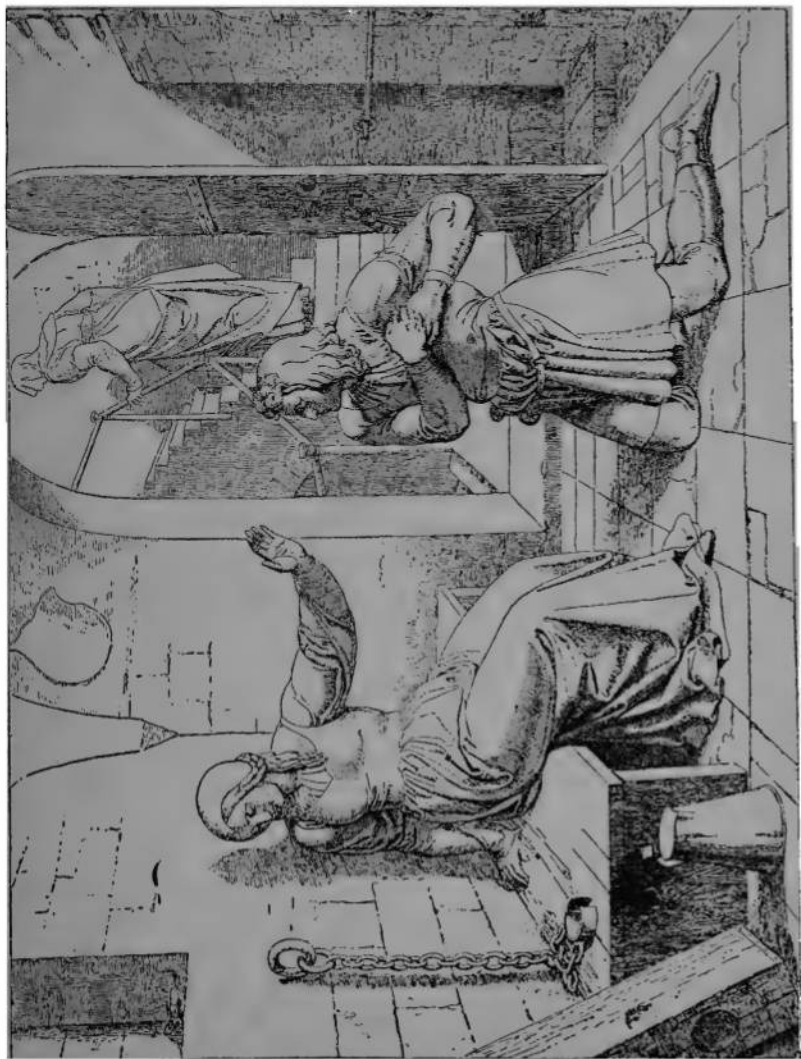
Опісля знесла вона очи до неба, підняла дитинку в гору й промовила, заливаючи ся слозами: »Боже, Ти дарував мені сю дитину! Нехай же вона й буде зовсім Тобі посьвячена! Се Твоя ласка! Ся дитинка належить до Тебе! Не можу я віднести її до Твого сьвятого храму. Але Ти є і тут присутний — а де є Ти, там є й Твоя сьвятиня. Тут немає нікого, щоб поддержав її до хресту, немає сьвященика, щоб пригадав батькови і кумам їх обовязки. Отже я, сама мати, заступлю ту сьвященика, батька й кумів. Обіцяю Тобі ту торжественно, Боже, що як Ти дозволиш мені й моїй дитині довше жити, то я виховаю сього хлопця у сьвятій вірі в Тебе, Отче, в Твого Сина й Духа, у сьвятій любови до Тебе й усіх людей і що я буду

ного хоронити від злого як дорогий мені повірений жемчуг, щоби колись я могла Тобі його віддати без гріховної змази і здати з того перед Тобою рахунок». І ще довго молила ся вона тихцем, а опісля взяла начине з водою, охрестила дитину й назвала його Гореславом. »Бо« — сказала вона — »у горю і сльозах прийшов ти на світ. Отже Гореслав нехай буде твоє ім'я«.

Опісля завинула вона дитину в свою запаску й положила її на лоно. »Так — промовила вона — моє лоно нехай буде тобі колискою«. А потім подивила ся з жалем на кусень твердого, чорного хліба, що лежав коло неї і говорила: »Отсе, бідна дитинко, отсе має бути на будуче твоя пожива! Вона тверда й проста і вистарчає ледви для мене самої; але не жури ся, сльози твоєї матери змягчать його, а при божій помочи буде його досить для мене і для тебе«. Вона розтирала твердий хліб дрібонько й живила ним дитину.

Коли раз дитина спала собі безжурно на її лоні, похилила ся вона над сином і зітхнула: »Боже, поглянь на отсе немовлятко! Таж цвітка стратила би тут, серед сеї темряви й холоду красу й барву і зівяла би та зблідла без сонця й тепла! Як жеж може моя дитина, така ніжненька цвітина, рости тут? Боже, не дай їй так марне загинати! Як я її люблю, як радо віддала б я за неї своє жите! Але Ти любиш його ще більше від мене; Ти любиш мене і всіх людей більше, чим мати дитину. Так, — додала вона зворушенням голосом — таж Ти сам сказав: І колиб мати могла забути свою дитину, то Я таки тебе не забуду«.

Геновефа сказала се голосно, а від того пробудила ся дитина й засьміяла ся любо уперве до матери. »І ти сьмієш ся, дитиночко?« — промовила вона й притиснула його до серця. — »Ти не зважаєш на страховища сього місця? Так сьміє ся! Твій усьміх говорить мені більше, чим тисячі слів. Ти немов говориш мені: мамо, не плач і будь весела! Ти є вправді бідний, але Бог є багатий. Ти є безпомічний, але в Бозі маєш могутню охорону. Ти мене любиш дуже, але Бог любить мене й тебе ще більше. Так, сьміє ся тільки, люба дитинко, сьміє ся! Як ти сьмієш ся, не може твоя мама плакати!«

Непохитність Геновефи у в'язниці.

По кількох днях прийшов Гольо знова. З диким, зміненим лицем підступив він до неї. »Вже досить мені сього! — сказав він. — »Коли ви вже хочете остати глупою й не думаете покинути своєї примховатої чесноти, так хоч змилосярдіть ся над дитиною. Бо коли ви не схочете жити по моїй волі, то мусите — скарай мене, Боже — умерти, а з вами й дитина-«

Геновефа відповіла спокійно й без боязни: »Ліпше тисяч раз умерти, як згодити ся на таке, чого я мусіла би соромити ся опісля перед Богом, мужем і всіми добрими людьми«. Гольо поглянув на неї скаженим зором, відвернув ся гнівно й затріснув за собою залізні двері з такою лютою силою, що аж задріжала вязниця в основах, а громовий гук котив ся ще довго по склеплених підземеллях.

4. Геновефу звіщають про блиску смерть.

О півночі застукав хтось нечаяно до малого віконця в тюрмі. »Люба графине, не спите ще?« — кликав якийсь тихий плачливий голос. — »Що я вам маю сказати! Боже, Боже! Не можу й говорити за сльозами! Ах, той безбожний Гольо! Коби його Бог покарав і кинув на саме дно пекла — того проклятника!«

— »Хтож ти є?« — запитала Геновефа, встала й підійшла до крати.

— »Донька вязничного сторожа!« — відповів голос. — »Тямите? Я Берта, що вже так довго хору, тая сама, котрій ви підчас недуги зробили тільки добра. Я вас так люблю, отже й хотілаб конче виявити вам свою вдяку. Але щож! Приношу вам страшну вістку: ви умрете ще сеї ночі. Така воля графа, бо він думає, що ви справді така погана злочинниця, як се представив йому Гольо. Нині дістав він лист від графа. Кати вже замовлені. Вони мають відрубати вам голову. Се зовсім певне. Я сама чула, як Гольо умовляв ся з ними. І ваша дитина має умерти, бо граф не хоче її признати своїм сином. Страх не давав мені спокою, я не могла сеї ночі й ока замкнути. Як тільки всьо заснуло, зволікла ся я з свого ліжка й попробувала добити ся до вас. Бо і я не могла би жити, колиб ще

раз не поговорила з вами, не попрощала ся їй не подякувала вам ще раз за вашу любов до мене. Коли ви маєте ще що розпорядити або що небудь лежить вам на серці, то повірте се мені, щоби всі ваші тайни не пійшли до гробу і щоби колись я могла посвідчити вашу невинність».

Геновефа настрашила ся дуже їй довго не могла видобути слова з переляку. Вкінці сказала вона: »Люба дитино! Будь ласка, принеси мені світло, папір, перо і чорнило«. Дівчина принесла се, а Геновефа почала писати. А що там не було ані стола, ані крісла, то написала вона на підлозі такий лист:

»Найдорозший мужу! Лежачи отут на зимній підлозі моєї тюрми, пишу ще до Тебе. Коли Ти будеш читати сей лист, то вже ся рука, що його пише, буде лежати давно в гробі. За кілька годнів стану перед Найвищим Судом. Я засуджена на смерть яко злочинця. Та Бог свідком, що умираю невинно; в сьому внесвижаю Тебе перед Його святим лицем і на порозі вічності. Вір мені, я не схожу з чоюю з сього світа.

Найліпший мужу! Мені тільки Тебе жаль. Знаю, що Тебе мусіли страшно обманути, бо Ти не разав би йнакше убивати Твою дитину й Твою Геновефу. Але як Ти колись пізнаєш ся мені, то не жури ся сам надто! Так Ти любив мене все і Ти не винен моєї смерті. Така вже воля Господа.

Та благай Бога, щоби Тобі простив Твою гнакість. Не суди нікого, закн Ти його не вислухав. Нехай сей за скорий суд буде вже їй послідній у Тебе. Направ се одинокє лихе діло — хоч як мало Ти тут завенив — тисяч добрими ділами. Се є найліпше, що можеш ще зробитн. Сумувати й мучити себе — не поможе вже нічого. А опісля подумай також, що є небо. Там побачиш знова свою Геновефу, там переконаєш ся про їй невинність і вірність, там побачиш уперве свого сина, котрого Ти тут навіть не видів. Там не розлучать нас уже лихі люди.

Та мені лишило ся вже мало хвиля на землі. А я хотіла би ще дуже сповнити свої останні обовязки. Отже я дякую Тобі ще за любов, яку Ти мені виявляв у ліпших часах. Возьму любов до Тебе з собою в могилу.

Займи ся моїми добрими родичами. Будь їм добрим сном. Бо я не могу вже до них написати — моя година близка.

Але скажи їм Ти, що я не є злочинниця, що я умерла невинно, що я в годині скону ще про них думала, що я дякую їм сердечно за все, що вони для мене зробили.

Голя, бідного, засліпленого — не вбивай у своїм гніві. Прости йому, як і я йому прощаю. Чуєш? Прошу Тебе о се. Не хочу шійкої злості брати з собою у вічність і задля мене не повинна поплисти ані капля крови.

Добрій, невинно вбитий Драко був одним із найчесніших Твоїх слуг. Дбай про вдову, що остала по нїм, і будь батьком його бідним сиротам. Ти йому се винен; бо його призначене до Тебе було властиво причиною його смерті. Він умер за Тебе. Також не забудь заявити публично й торжественно, що він невинен.

Добру дівчину Бертю, що передає Тобі сей лист, нагородь. Вона одна була менї вірна, хоч усьо було проти мене, чп радше з боязнї перед Гольом ніхто не важив ся обстати за мною.

Своїм підданцям будь лагідним паном. Не накладай на них надто великих тягарів. Старай ся про се, щоби вони мали справедливих урядників, гідних священиків і добрих лікарів. Вслухай сам кожного, хто має якусь скаргу або має пожалувати ся на свою біду. Передовсім будь щедрий для убогих. Я гадаю стати матірню для Твоїх підданих і зробити їм ще багато добра. Зроби се за мене. Ти маєш тепер подвійний обов'язок бути їм батьком.

А тепер працюй в останнє. Не сумуй надто за мною, найлюбішійши мужу! Я радо змираю; бо коротке й поїсне плачу се жите. Бог змишує ся над моєю грїшною душею. Ще раз орощай і моли ся за мене. Я вмираю з примирним, повним любови серцем і остаю ще й в годині смерті — Твоєю вірною подругою Геновефою.

Сей лист писала Геновефа серед рясних слїз. Чорнцю її слъози сплили ся так разом, що письмо ледви можна було прочитати. Опісля дала вона лист дівчинї й сказала: »Заховай сей лист як дорогоцінність і не показуй його нікому. А як мій муж верне з війни, передай йому його до власних рук«. А вкїнци здіймила Геновефа з ший шнур жемчугів та промовила: »Сї жемчуги, любя дитино, возьми собі за твої милосерні слъози

Вони були моєю весільною оздобою і я не скидала їх з того часу майже ніколи з шиї. Нехай вони стануть тепер твоїм приданим. Вони варті кілька тисячів золотих. Але коли ти стала богата, не вір нічому на землі. Памятай, що сі жемчуги носила твоя графиня на сій шиї, яку незабаром перетне меч. Учи ся з моєї долі, що не можна числити навіть на найліпших людей. От і я ніколи не подумалаб, що сей, котрий подарував мені отсі жемчуги як окрасу на шию, велить колись відрубати сю саму шию. Тому здай ся тільки на Бога. А тепер іди вже і будь побожна й добра. Я мушу ще своє серце звернути до Бога й приготувити ся до вічності. Пращай!«

5. Геневефу ведуть на страчене.

Ледви дівчина відійшла, затріщала залізна брама й отворила ся з лоскотом, а в тюрму увійшло двоє закутих в сталь людей. Один з них держав палаючий смолоскип, а другий ніс в руці величезний меч. Геневефа клякла із дитиною й стала молити ся. Оба прибувші гляділи не без здивованя на її бліде, знищене лице й на любеньке дитятко, яке вона зрошувала сльозами. »Встань, Геневефо« — промовив чоловік з мечем, котрого Гольо наймив за ката, зухвало шорстким голосом — »бери свою дитину й ходи з нами!« Геневефа скрикнула: »Боже змилуй ся наді мною — я в Твоїй опіці!« — встала й пійшла за ними. Дорога вела довгим, підземним коритарем, що, здавало ся, не мав кінця. Чоловік із смолоскипом ішов наперед, другий з мечем за ним, а великий, кудлатий пес біг на кінці.

Вкінці прийшли вони до великих, залізних дверей. Чоловік, що йшов наперед встромив в них ключ і згасив смолоскип. Двері отворили ся і вони знайшли ся на вільному воздуху, недалеко великого ліса. Небо було засіяне зірками. Місяць клонив ся до заходу. Зимний вітер віяв, бо се була осінь. Жаден з товаришів Геневефи не промовив ні слова. Вони завели її далеко-далеко в ліс, аж прийшли на свобідну поляну, окружену високими ялицями, похмурими вязами та дріжачими осиками. Тепер промовив чоловік з мечем: »Пристань, Геневефо, і клякай!« Геневефа клякла. »А тепер давай сюди дитину, а ти,

Гольо у пастухів.

Гайнц, завяжи їй очі!» — говорив він даліше, витягнув з піхви меч, підніс його і захопив дитину заруку. Але Геновефа притиснула дитину кріпко до себе, глянула на небо й закричала голосно: »Боже, нехай я умру — ратуї тільки мою дитину!»

— »Не панькай ся!» — сказав немилосерний чоловік. — »Що мусить бути, се мусить бути! Давай тут!»

Але Геновефа стала кричати з плачем: »Мої дорогенькі! Чиж се можливе, щоб ви убивали сю бідну, невинну дитину? Щож воно завинило? Кому воно зробило що злого? Убийте мене! Я вмру радо! Гляньте, ось моя шия- Тільки даруйте жите моїй любій дитині! Занесіть її до моїх родичів. Або як не хочете, то позвольте мені жити не для мене, а для моєї дитини. Я не покину ціле жите сього ліса і ніколи не пійду між людей, щоби Гольо не довідав ся, що ви мене пощадили. Дивіть ся, я, ваша пані й графиня, паду перед вами з благанем на коліна. Таж ви знаєте, що я невинна! Певно будете колись того жалувати, що ви тепер не зважали на мої сльози! Будьте милосерні для мене, а й Бог буде колись для вас милосерний! Нехай вас дочасна нагорода не поведе до злого діла, бо за се жде вас вічна кара. Бійте ся більше Бога, чим людей. Або чи може хочете висше почитати Голя, чим Бога? Не проливайте невинної крові, бо кров невинних кричить до неба о пімсту і убийник не знайде вже спокою».

— »Я сповняю тільки приказ» — сказав чоловік з мечем. — »А чи се справедливе, чи ні, нехай за се відповідає Гольо й граф».

Але Геновефа благала даліше: »Погляньте тільки на небо. Бачите там місяць? Дивіть, він ховаєть ся поза ялиці, якби не хотів глядіти на се, що ви задумуете зробити. Чи видите, як криваво він заходить? І кілька разів колись глянете на нього, почувете від нього обжалуване за невинно пролиту кров. Хочби він навіть стояв високо на небі й здавав ся всім людям ясним, то вам буде він видавати ся червоний як кров. Чи чуєте? Зриваєть ся вітер. Як таємно шумлять дерева і як голосно дріжить листе! Ціла природа бурить ся на вид убійства невинности! Бачите там у горі зьвізди? Тисяч очима глядить на вас небо. Чиж ви можете під Божим небом сповнити такий зло-

чин? Подумайте, що там високо під зв'яздами є Бог, перед котрого лицем мусите колись стати. Боже, Батьку вдів і сиріт, змягчи серце сих людей, що мають також жінки й діти! Здержи їх рамя, щоби вони пощадили нещасну матір і маленьке дитятко і щоби вони не брали на свою душу кривавої вини!»

Гайнц, що досі все мовчав, отер собі сльозу й промовив:— «Слухай, мені рветь ся серце! Лишім її! Як хочеш конче пролити кров, то вбий радше свій меч Гольови в грудь! Він є злочинник; але вона робила в своїм житю хиба добро. Згадай тільки, кільки то добродійств одержав ти від неї в останній своїй недузї».

«Вона мусить умерти!» — відповів тамтой — він звав ся Кунц. — «Ту нічо не поможе, любий Гайнце! І мені жаль її, хоч як тверде серце в мене, але коли ми її лишимо при житю, мусимо ми оба вмрти. А їй се й так не поможе. Таж Гольо буде вмрти її ще знайти. До того мусимо йому принести її очи на знак, що ми її стратили».

«А таки лишимо її при житю!» — сказав Гайнц. — Таж ми можемо так зробити: нехай вона присягне, що не вийде ніколи з сього ліса, а Гольови принесемо очи свогого пса, що прибіг за нами. Певно лиха совість не дозволить йому так дуже приглядати ся їм і він не пізнає обману. Та тобі, здаеть ся, тяжко убивати пса? Подумай тільки, Кунце, чиж наша люба графиня й наш молодий граф не варті більше, як — Господи прости мені — твій пес? Кунце, не будь же нелюдом!»

— «Та я не є ним!» — відповів Кунц. — «Один Бог знає, що ще ніколи не приходив мені так тяжко мій уряд. Але Гольо буде скаженіти, як не виконаємо його приказів».

— «Що мені там Гольо!» — сказав Гайнц. — «Вирагувати жите невинному, се без сумніву добре діло. А чи скорше, чи пізнійше, принесе воно добрі плоди».

Кунц сказав вкінци: «Нехай буде! Попробуємо!» Він провів тепер Геневефі страшну присягу, що вона ціле жите не вийде з сього ліса, а Геневефа мусіла повтаряти за ним кожде слово. А також Гайнц мусів присягнути на меч, що не скаже про неї нікому й словечка і не буде ніколи навідувати ся до неї. Щоби бути вже зовсім безпечним, завели її Кунц і Гайнц ще кільки

Геновефа винликує милосерде у Грімгоальда і Бенона, коли вони мали убити її сина Гореслава.

миль горами й долами в глибину ліса там, де людська нога ще не ступила. Тут впала вкінці Геневефа з дитиною, що її несла на руках, без сили під ялицею. А тамті полишили її так і відійшли. Тільки Гайнц обернув ся ще раз і втираючи сльози, сказав: »Коби лиш Бог змилував ся над нею й над її дитиною! Бо коли Бог не буде для неї більше милосерний, чим люди, тоді шкода цілої роботи!«

Коли вони оба повернули до замку, сидів Гольо в розпуці й опер голову на руки. »Оттут приносимо очи!« — сказав Кунц, стоячи при дверях і показуючи очи пса на долоні. »Я не хочу дивити ся на них!« — скричав Гольо страшним голосом і вхопив за шаблюку. — »А як мені котрий з вас поважить ся хочби тільки назвати її ім'я, то порубаю його отсею шаблюкою! Геть мені з очий і не показуйте ся мені ніколи на очи!«

— »Дивне диво!« — говорив опісля Гольо сам до себе. — »Ще недавно здавала ся мені пімста на Геневефі така солодка -- а тепер гадка про се є для мене так страшенно гірка, що я дав би собі вточити крові, аби тільки всьо тоє назад відстало ся. Бо хто піде за голосом своєї пристрасти — той мусить того опісля жалувати!«

6. Геневефу й її синка ратує від голодової смерті ланя.

Геневефа лежала довго без памяти під ялицею. Коли прийшла до себе, побачила себе самітною серед глухого бору. Тим часом покрило ся небо хмарами. Стало зовсім темно. Страшна буря зашуміла деревами. На дереві над нею закричала сова, а недалеко завив вовк. Вона дріжала від страху мов листочок.

»Боже, Боже!« — шепотіла вона. — Який ляк обіймає мене! Та Ти, милий Боже, Ти і тут зі мною. Тобі ніч днем. Ти бачиш мене. Де нема нікого з людей, там є Ти. Ти ніколи не опускаєш тих, що уповають на Тебе. Ти спас мене й мою дитину з рук людей — безконечна дяка Тобі за се! Ти не даш нам згинуті від диких звірят. На Тебе покладаю ся й не бою ся нічого!«

Вона сіла з дитиною на руках під деревом, вдивила ся з тихими сльозами в небо і ждала, аж стало дніти. Але ранок

приніс їй нову журу. Був се похмурий осінний день. Всьо довкола оповите імлою було якесь страшне й дике. Довкруги себе бачила вона тільки нагі скали, терне й густі корчі, а тільки тут й там виставали смереки й ялиці. Холодний вітер переймав дрожію аж до кости, а до того став ще падати дощ і сніг. Геновефа перемерзла зовсім, а дитина стала з зимна й голоду голосно плакати. Вона стала пильно шукати якого дуплавого дерева, де могла би скоронити ся і диких овочів, щоби поживитись. Але ніде не було сухого місця, а на безлистих корчах не полишилось і ягідки. Тоді вона вигребала із замерзлої землі своїми ніжними пальцями кілька корінчиків — а сніг довкола зачервонів ся від її крові! Сі корінчики розжувала вона й дала їх дитині їсти.

Опісля пійшла вона з дитятком на руках просто перед себе, хоч як була втомлена, а довкола лютувала негода. Перейшла так кілька стрімких горбів і побачила нараз у стіп спадистої скелі невеличку, привітну долину, заслонену деревами й кущами. Геновефа зійшла на долину. В скелі, густо порослій ялицями, відкрила вона під звисаючим галузцем отвір, що був входом до печери, яка могла вигідно помістити двоє або й троє людей. Недалеко відси впливало із скали чисте як хрусталь жерело. При жерелі росло кілька яблук, та на них видні тільки останки зівялого листя, а не було там ні одного яблочка. І гарбузове бадяже пияло ся по скелі в гору; та його листе вже зішло, а овочі були що правда великі й гарно жовті, одначе зовсім зігнилі й не до ужитку.

Геновефа увійшла з дитиною до печери. Тут знайшла вона вкінці захист перед дощем і вітром. Та все ще дрожала вона від зимна. Було саме полудне. Голод мучив її страшенно, а й дитина стала знова з голоду плакати й кричати. Тоді Геновефа клякла в печері, положила дитину перед себе на землю, зложила руки її дивлячи ся через отвір на небо, стала молити ся: »Ти, добрий Отче на небі! Споглянь на сльози матери й на її дитинку, що марне загиває! Таж Ти живиш навіть у люту зиму круків, що там літають кругом високої скелі. Ти не забуваєш навіть на хробачка, що лізе по каміню, й дозволяєш йому знайти хоч стеблину зеленого моху. Тому Ти мо-

жеш мене й мою дитину удержати тут в сій пущі й добути з каменя хліба. Ти недаш нам загинути; Ти позволив нам пайти мешкане; Ти й подбаєш про нашу поживу!»

Ще не скінчила вона молитви, як хмари розділили ся, а споміж них виглянуло ясне сонічко та огріло печеру. Нараз зашуміло щось по сухім листю і перед Геневефою станула ланя, яка наблизила ся ласкаво до графині, бо в сій безлюдній околиці не стрічала вона ще людий. Печера була її звичайним мешканем. Геневефа перелякала ся зразу лані, але незабаром успокоїла ся вона й стала гладити звірятко, якому се подобало ся очевидно. Тепер прийшла Геневефі гадка пожити ссбе й дитину молоком лані. Вона приложила дитину до лані, а дитина стала жадібно ссати. Ланя не боронила ся, бо як раз вовк позаїдав її маленькі й надмір молока мучив її. Опісля завинула Геневефа дитину, що схотіла спати в частину свого одягу й положила її в найдогіднійшій місці печери.

Що йно тепер подумала вона про себе. Вона вийшла з печери, назбирала гарбузів, розкріла кождий з них острим кремінцем на двоє й вимила в жерелі. Коли вона вернула, ланя положила ся в печері. Геневефа дала їй сьвіжого зіля, назбираного коло жерела. Ланя встала і стала їсти її з руки, а опісля полизала її, немовби хотіла подякувати їй за се. Тепер спробувала Геневефа подоіти ланю. Звіря стояло спокійно й Геневефа наповнила кілька гарбузятих мисчинок сьвіжим молоком. Опісля впала вона на коліна і піднісши мисчину повну сьвіжого молока в гору, стала молитись із сльозами: »Мій Боже! Прийми мої сльози як подяку за Твою ласкаву доброту. Бо справді, се молоко — то Твій дар! Ти велів із сеї скали витриснути жерелови мені на поживу! Ти так дав, що якась пташина загубила в сій глуші зернятко гарбуза яке якийсь пустельник, який може мешкав у сій печері, посадив тут і сей гарбуз і сі яблінки при жерелі. Ти подбав про се, щоби мені не бракло начиня прийняти Твій дар. Ти повів мої кроки до сеї печери, де я знайшла отсе добре звіря. І тепер не згину вже ані я, ані моя дитина. Тепер уже можу сьміло заглянути в очи холодній зимі, бо Ти будеш зі мною!»

Вона напилася тепер молока, а сльози вдячності скотилися по її лиці. »Що за чудовий напій!« — сказала вона. — »Так не смакувала мені ще ніяка страва. Мій Боже! Як я не знала правдивої ціни сьому напійку при столі моїх родичів! Прости мені, що я Тобі колись була так мало вдячна; прости, що я зробила так мало добра убогим! Алеж бо я й ніколи не знала, яка то страшна мука голод! Справді, неодному бідоласі моглиб багаті невеличким коштом принести велике покріплене!«

Коли вона поживила ся молоком і ще раз подякувала за се Богу, вийшла з печери та стала рвати довкола мягонький мох і носити його запаскою до печери. Там урядила вона собі й дитині вигідну постіль. Опісля позгинала сильне густе галузе смerek, що звисало над входом печери, і ще більше захистила так своє мешкане від вітру. Густе галузе закрило тепер вхід мов зелена заслона, а в печері настав милий півсумерк. Теплий віддих лані ogrівав печеру любо.

Геновефа, втомлена працею, а ще більше пригодами сього дня, сіла на скальний відлом, що находив ся в печері і був мовби умисне сотворений на сиджене. Тепер стало їй легше на серці. Вона дякувала Богу щиро, що виратував її з тюрми й дав їй певний захист перед Гольом. Що правда, подумала вона й про се, що їй прийдець ся тут багато перетерпіти. Але вона пригадала собі божественного Спасителя, котрий радо прийняв свій хрест і умер на ньому. Вона знайшла два патички, один довший, а другий коротший, зробила з них хрест і так промовила до нього: »Мій божественний Спасителю, що з любови до мене й усіх людей умер на хресті! Сей Твій знак хочу все мати перед очима. Все буде він нагадувати мені Твою любов. З тобою хочу зачати моє пустельниче жите в сій глуші. Мое терпінє є тепер моім хрестом. Я хочу терпеливо взяти його на себе й усе молити ся, як Ти: Отче, нехай буде Твоя воля, а не моя! Се мое терпінє мусить колись скінчити ся, а тоді надійде хвиля, коли я буду могла сказати з тобою: Сповнило ся!«

Після сеї молитви поставила вона хрест у невеличкім заглибленю в печері так, щоби він все впадав в очи, положила

ся на постіль у моху й лагідний сон замкнув її очі — перший раз по довгім часі.

7. Просте жите Геневефи у пуші.

Від тепер жила Геневефа в сій глуші як правдива пустельниця. Зима минула, прийшла весна й літо, минули й вони і знова настала зима, а нічого цікавого не пригодило ся. Коли Геневефа сиділа так літом у горячий південь між німими скалами й деревами і не чула довкруги нічого кромі краканя круків або ковання дятлів; коли у страшну осінну ніч стояв зимний місяць високо на небі й осьвічував самітну долину; коли вона зимою гляділа із своєї печери на безмежні купи снігу, в якому видно було тільки сліди диких звіврят: тоді мучила її сердечна туга за родичами, за мужем або хочби й за лицем якої небудь людини. »Якжеж щасливі« — зітхала вона нераз — »суть люди, що живуть у сусідстві з собою, розмовляють один з другим і можуть поділити ся взаїмно своєю радістю й своїм горем! І які вони нерозумні, що так часто не зважають на се солодке щасте й затроюють собі взаїмно се жите!« Але незабаром заспокоювала вона себе й говорила: »Боже, щасте бути з Тобою є безконечно солодше від побуту між людьми! Бо коли ми навіть далеко від людей, то все таки Ти є так близько коло нас — у глухій пуші й у тихій півночі. Що за щасте, що ми можемо говорити з Тобою каждой хвилі! Ти найширший приятель нашої душі!« Вона привикла так усе приставати з Богом і розмовляти з Ним духом, що на сій приязній, щирій розмові минали їй години мов хвилини.

Хоч плекане дитини, копане корінчиків і збиране ріжних лісових овочів забирало їй багато часу, то все таки мусіла вона неодну годину пересидіти так, без праці.

Тоді говорила вона: »Колиб я так мала хоч голку й нитки, то як приємно миналиб мені тут хвилі! Люди нарікають так часто на працю; а без праці стає жите таке сумне й нудне і найтяжша робота є солодка супроти бездільства«.

Часом огортала її туга за доброю книжкою. »Кілько то годин« — говорила вона — »моглаб я провести на читаню й

Ангел поцішає Геновефу образом Розлятого.

научити ся чогось! Та Твої діла, Господи, кругом мене суть також книгою, яку Ти сам написав». І вона стала від тепер приглядати ся пильнійше Божим ділам і маленька цвѣтина, гарний хрущик, пестрий мотиль справляли їй невимовну приємність, як що тільки могла вона на них відкрити слѣди доброти й премудрости Господа. А великою потїхою для неї було се, що Христос брав так багато своїх порівнань із таких самих предметів, які її тепер окружали.

Коли сонце засіяло знова з весною так лобо й привітно в її печері, тоді говорила вона з утїхою: »Милій Боже! Твое сонце є для мене гарним образом Твоеї доброти. Бо Христос, Твій Син, сказав: Небесний Отець каже своєму сонцю сходити над добрими і злими. — Моя любов до людей рівна тому сонцю. І своїм ворогам чинилаб я добро, якби я тільки могла«.

Коли жура о житеві потреби давила її і сум обняв її серце, тоді вона, почувши одного гарного ранка веселий спів пташок, сказала: »Ви такі веселі й безжурні й щебечете так любово, ви, малі, кохані сотворіня! Чогож я маю бути сумна? Таж Ісус не хоче сього коли каже: Погляньте тільки на піднебесні птиці! Вони анї не сіють, анї не жнуть, анї не збирають у стодоли, а таки ваш небесний Отець живить їх. Чиж ви не значите більше від них? — Так, мій Боже! Ти любиш мене більше, чим усї ті птиці; отже я й повинна бути значно веселїйша, чим усї вони, я повинна співати з радости й не журити ся, як тепер ніхто для мене анї не сіє, анї не жне, анї не зведе снопів у шпихлїрі«.

Коли гляділа на цвѣтки, що пестрими барвами украшали її долинку, говорила вона: »І ви є менї певним свѣдоцтвом, що Господь не забуває на мене, як от на тую незабудьку. Про такі цвѣти говорив Христос: Глядїть на пільні цвѣтки! Вони анї не працюють, анї не ткають. Та все таки кажу я вам: Навїть Соломон у всїй своїй пишнотї не був так гарно одягнений, як одна з них. Колиж Бог убирає так гарно траву на полі, чиж не мав би Він сього зробити тим більше вам, ви мало віри? — Отже я не буду вже більше малодушна і хоч не могу

тепер ані шити ані ткати, не буду мучити себе журую о моє убранє».

Коли в літню пору ставало в її долині душно й горячо, а вона спрагнена приходило до свого жерела, черпала й пила сьвіжу воду, говорила вона часто: »Чим се жерело є для моїх спечених уст, тим є Твоя наука, Твій дух, Боже, для моєї душі. Таж Ти сам говориш: Хто має спрагу, сей нехай прийде до мене і пе. Вода, що її дам йому, стане в ньому жерелом, що все пливе аж у вічне жите. — Так, отсе внутрішне житеве жерело само покріпляє мене потіхою, як раз тепер, коли мені відібрано всяку людську потіху й вирвано всі радости пожитя з другами».

Часто, коли вона гляділа на величезні скелі, що замикали її долину і вже тисячі літ стояли тут непорушно мимо вихрів і негоди, приходили їй на гадку слова Ісуса: »Хто чує мої слова, і сповняє їх, того порівнюю із мудрим чоловіком, що побудував дім на скелі. — На Твоєму слові побудую своє щастє й воно буде стояти кріпко мов скала».

Навіть колюче терне було їй наукою. «Колиб із вас, тернисті рослини можна збирати виноград і інші благородні овочі», — говорила вона — »булоб се мені дуже мило й певно придалоб ся в сій пуші. Але мусить бути так, як казав Ісус: З терня годі збирати винограду, а з колючок смоквів. Кожде добре дерево приносить добрі овочі, але лихе дерево приносить лихі овочі. — Отже я хочу бути добрим деревом і творити добро, скільки можу. Ніколи не хочу бути така як терне, що вміє тільки колоти, а не видає доброго овочу». Так то сонце, пташки, цвітки, жерело, скала,, а навіть терне пригадували їй слова Ісуса й давали багато до думаня.

Та любійша, чим весняне сонічко, чим цвітки й пташата, була для неї дитина. Геневефа виносила її кожного погідного дня з печери під гарне, синє небо. Коли вона опісля ходила з дитиною на руках по долині, гляділа на ланю, що пасла ся недалеко у пахучій траві й розмовляла з дитиною ніжними словами; коли дитинка простягала за нею маленькі ручки й усміхала ся до неї, то їй здавало ся, що сей сьміх украшає цілу пушу довкола, а всьо довкруги сіяє золотом. Тоді пада-

ла вона часто там, де стояла, на коліна, притискала дитину до груди, споглядала на неї з лагідною усмішкою материнської любови й говорила: »Боже, якже я маю дякувати Тобі за се, що Ти полишив мені сю дитину! Кілько радості, кілько потіхи, кілько щоденного милого труду подає вона мені у сьому дикому пристановищі! Глянь також і Ти, Небесний Отче, ласкаво на сю дитину і дай їй щасливо рости! Якже спокійно й весело глядять її оченята, яке чисте отсе чоло окружене кучерями, як безжурно спочиває вона тут коло мого серця! Правду то казав Божественний Спаситель: Коли ви не станете як отсі діти, то не можете увійти в небесне царство. — Колиб то усі люди були з доброї волі й розумної надуми такі без гордості, зависти, ненависти й інших лихих пристрастей, як отся дитинка в своїй невинности й щасливим незнанню! Тоді малиб ми певно небесне царство в наших серцях; тоді моглиб ми жити на сьому сьвітї так щасливо, як дитина при груди матери«.

Часами будило ся в неї сильне бажанє відвідати церков. »Яке се блаженство«, — говорила вона — »коли тисячі упадають разом перед Господом на коліна, слухають Божого слова або коли похвальний гимн безчисленної юрби вірних несеть ся побожно до неба! Якби я так могла почути хоч церковний дзвін, то певно мені сталоб легше на серці! Але ціла пригода, небо наді мною й земля довкруги — суть також Твоєю сьвятинею, Боже, а серце, що беть ся у самітній пущі й тужить за Тобою, є також Твоім вівтарем. Отся долина є сьвятинею, що Тобі є посьвячена, а мое серце нехай буде в ній вівтарем«.

8. Геновефа як матір у пущі.

Як часами під лопухами й тернем у лісі виростає прекрасна червона цвітина, так зацвила тепер для Геновефи у її самоті найкрасша споміж усіх радостей. Її люба дитина Гореслав ріс, учив ся ходити, почав лепетіти слова і став справді прекрасними хлопчиком. Геновефа не мала чим у лісі вдягати дитину. Але одного дня побачила вона малу серну, що її вбив лис і хотїв саме зїсти. Геновефа прогнала лиса й забрала теплу шкіру серни щоби з неї зробити Гореславови

одяг. Вона огорнула його шкірою. Але руки й ноги полишили ся все таки ще незакриті й він був подібний у сьому одязі до малого Івана в пустині, котрого малюють звичайно огорненого в кожу ягнятка. Хоч хлопчик не їв нічого крім зїля й корінців, молока й води, однак виглядав так сьвіжо й здорово, так гарно й цвигучо, як саме жите.

Геновефа, що вже пару літ не чула слова з уст людини, тїшила ся невимовно, коли почула перші зрозумілі слова дитини; а ще більшої радості зазнала вона, коли хлопчик вимовив уперве виразно вираз: мама. Було се з початком зими. Тепер розмовляла вона з ним цілими годинами у своїй темній печері. Тепліїшими днями виходила з ним на долину й учила його називати всьо, що тут бачила: від сонця аж до кремінчиків, від високої ялиці аж до низького, вічно зеленого моху. І незабаром могла вона вести з дитиною про се маленькі розмови. Перші промінї розуму, що будив ся у хлопчика, перші іскри дитячої любови, які вона могла завважати у любого сина, наповняли її невимовною радістю, а кождий день приносив їй нові утіхи. І відразу зацвила для неї серед непривітної зими прегарна весна.

З кінцем зими занедужав хлопчина і не міг довшій час опускати печери. Але незабаром після перших весняних днів виздоровів він і розцвив ся дальше так гарно, як рожа. Тоді Геновефа взяла його за руку й вивела уперве з темної печери на сьвіжий воздух у цвітисту долину. Велич весняної краси, яку хлопець побачив тепер нараз, зробила на нього величезне вражєне, бо вже й його розум почав будити ся й рости сьвідомість. Зачудований пристанув він і глядів на всьо очима, що в них блєстїла радість і здивованє. »Мамо, що се?!« — крикнув він. — «Що я бачу? Аджеж усьо зовсім инше, як було перед тим — всьо богато красше! Отся долина була ще так недавно біла від снїгу, а тепер вона така зелена, що ялиці супроти неї зовсім темні. А корчі й дерева, що ще недавно стояли зовсім нагі й хиба який пожовклий і зсохлий листочок покривав їх, мають тепер так богато-богато нїжних, ясно-зелених листочків. А як любо й тепло сяє тепер сонце! Або й небо — яке воно чудово сине! А тут, коло моїх нїг, бачиш,

що за прегарні, маленькі сотворія? Які вони білі, жовті, сині!« — »Се цвѣти, люба дитинко« — сказала Геновефа. — »От, зірву кілька тобі. Бачиш отсі білі первістки? В середині вони такі жовтенькі, а дрібненькі, білі листочки довкола червоні по краях. Отсі зовсім жовті — се козельці. Понюхай їх! Вони пахнуть так гарно. Отся синя цвѣтка — се фіялка. Вона пахне ще красше. Возьми сю китичку — вона твоя і нарви собі ще більше, кілька хочеш«. І хлопець нарвав так багато цвѣтів, що й не міг їх обняти своїми малими рученятами.

Геновефа завела його опісля у зеленіючі корчі під тінисті дерева. — »Послухай тільки«, — сказала вона — »не чуєш нічого?« Хлопець почув перший раз при розбудженій свідомости многоголосний спів птахів, котрі гніздили ся тут безчисленними громадами, не полошені пустими людьми.

— »Ой! скрикнув цікаво Гореслав. — »Що се звенить так гарно? По всіх корчах і деревах роздають ся тут сотки любих голосів. Ано, погляньмо, що се є!«

Геновефа сіла на великий камінь, покритий м'яким, зеленим мохом, в тіні кількох молодих буків, взяла хлопця на коліна й посипала довкруги, як се вона робила часто в зимі й у перших днях весни, назбираних зерняток насія лісного зілля. І прилетіла до неї ціла гурма птахів — зелений чижик, червоногрудий снігур, сірий воробчик, гарна коноплиночка. Всього се стало пильно збирати насіне. »Бачиш«, — сказала Геновефа — »отсі пташки співають так гарно«. Малий Гореслав аж відходив від себе з радости. »Мої любенькі звірятка!« — крикнув він. — »То ви співаєте так красно?! Ви вмієте далеко красше співати, чим круки, що так сумно кракали цілу зиму, але бо ви й гарнійші від них!«

— »Але скажіть мені, мамо«, — говорив він дальше, чому тепер усюди так гарно? Відки взяло ся тут тільки чудових річій? Бож ви не могли украсити так величаво нашу долинку тоді, як я був недужий. Та й до того ви були все при мені в печері, а й не змоглиб ви зробити чогось подібного.«

»Дитиночко люба!« — відповіла Геновефа. — »Я вже говорила тобі що ми маємо на небі такого доброго вітця, Господа Бога, що сотворив сонце, місяць і зьвізди. Отже то

Він зробив се всьо, щоби ми могли сим утішати ся». — «Любий, добрий Бог!» — сказав хлопчина. — «Який Він мусить бути зручний, як богато Він уміє!» — Геновефа усміхнула ся на сю діточу наївність. “Певно” — сказала вона, обіймаючи сина — «колиб ти говорив таке, як будеш старший, не один назвав би тебе нерозумним і сьміяв би ся над тобою; але хиба тому, що він забув би, як то й він говорив таке саме і як то поволи прийшов він сам до пізнання».

На другий день збудив її Гореслав раненько й сказав: «Мамо, а встаньте тільки й ходіть зі мною! Поглянемо, що знова зробив милий Бог». Геновефа усміхнула ся й пійшла з ним над річку, що плила з жерела долиною. «Диви», — говорила вона — «в тіни сеї високої скали стоять чорні, колючі кущі тернини. Бачиш, вони мають богато маленьких зелених і білявих кульок. Се суть цвiтові пупінки. А там на соняшнім боці скали є інші кущі тернини з довшими вже пупінками. Яблінки кругом жерела знаєш уже від давна. Але придиви ся їм тепер добре! Як бачиш, на їх галузях повно тепер великих пупінків. Тепер уважай добре кілька день на отсі пупінки й потім розкажеш мені всьо, що завважаєш».

В ночі падав тепленький, весняний дощик і зараз розвинуло ся богато листочків і цвiтів на деревах. І ранком падав досить сильний дощ. А як тільки дощ устав, побіг Гореслав у долину, але скоро вернув назад і кричав з радістю: «Мамо, зелені кульочки на тернині стали тепер біленькими цвiтками! А інші корчі вкрили ся малими яснозеленими листочками, а пупіночки на них стали ще більші. Також і дерева при жерелі повні цвiтів, таких гарних, білих і червоних. Отсе радість. Який же добрий Бог! Ходи лише й подивити ся!» Геновефа пійшла з ним. «Бачиш» — говорив він — «отсі прекрасні цвiтки на тернині? Одні вже розвили ся, а другі ще нерозвинені. От, у сьому пупіночку що йно проглядає червонова краска! Чи Господь Бог не зміг за одну ніч упорати ся з усіми цвiтками?» «Дитиночко», — відповіла Геновефа — «се не коштує Бога ніякого труду. Він міг би всьо виконати в одній хвилині, бо Він є всемогучий». «Але скажіть мені», — говорив хлопчина далі — «як то Бог міг усьо се зробити за одну ніч?» Ге-

Геновефа, котру стара Гертруда припровадила на ганок, прислухує ся жалісному співови.

новефа пояснила йому, що Бог бачить у ночі так само, як і за дня, а Гореслав дуже дивувався тому.

Одного дня сказала Геневефа до Гореслава: »Тепер покажу тобі знова щось. Ходи зі мною!« Вона взяла кошичок, що його сплела з прутя, і завела хлопця на соняшне місце між ялицями а скалою, де вже кілька день тому завважала цвіти суниць і дозріваючі ягідки. Деякі ягідки були вже зовсім дозрілі й червоніли як жар. »Чи се також цвіти?« — запитав хлопець. «Ні», — сказала Геневефа — «се суниці!». Вона зірвала кілька найкрасших і промовила: «Ану отвори уста й покушай». Хлопчина зів і положив руку на груди із словами: »А то смачне! Чи можу ще більше назбирати?« »Добре« — відповіла Геневефа — »назбирай собі й їдж, кілька хочеш, але тільки таких, які суть вже добре червоні. Також можеш наповнити ними цілий отсей кошичок і занести до нашої печери«. І він почав своїми маленькими ручками збирати ягідки й їсти. »Який же добрий Бог«, — сказав він — »коли подає нам сам смачні річі!« »Отже й подякуй Йому за се!« — відповіла Геневефа. Гореслав глянув блискучими очима в гарне, сине небо, поцілував свою руку й посилаючи поцілуї до неба, крикнув, як міг найголоснійше: «Мій Боже, дякую за суниці!» Опісля звернув ся він до матери із словами: »Але чи Господь Бог чує се тільки?« Геневефа притиснула його до серця й сказала, усміхаючись: «Зовсім певно! Навіть колиб ти се тільки подумав, а не сказав ані слова, то й про се знав би Бог, бо він є всевідучий; Він чує, бачить і знає всьо».

Гореслав хотів тепер кожного дня бачити щось нового й тішитись сим, що зробив Бог. Але Геневефа сказала: »Ти мушиш тепер сам уважно глядіти, чи що в нашій долині нема нового й гарного, а опісля розкажеш мені про всьо, що побачиш«. Отже одного ранка прибіг Гореслав у веселих підскоках і став кричати: »Мамо, тепер знайшов я щось дуже гарне! Маленький кошичок, а в ньому сидить пташка! Ходіть тільки й погляньте, яке се красне!« Він повів маму за руку до корча й сказав: »Подивіть ся ось ту, в темну гушавину корча! Не бачите нічого?« »Се гніздочко сину« — відповіла Геневефа — »воно виглядає як маленький кошичок. Так як ми мешкаємо

в печері, так птахи сидять у гніздах. Диви, як приязно глядить відтам пташка на нас. Тепер вона відлітає. Можеш отже оглянути ближче її гніздочко. Ось зверху воно сплетене дуже мудро із стеблин сухої трави, зеленого моху й тоненьких корінчиків; а в середині вистелене ніжним, мягоньким пірем. Поглянь там тільки добре!« Вона піднесла хлопця до гори, щоби він міг ліпше придивити ся. »Яке се гарне!« — сказав він. — »Але що се за п'ять маленьких кульочок, що там лежать?« »Се яечка«, — пояснила Геновефа — »видиш, які вони ясно-зелені й які гарні червоні цяточки на них!« »А що ж робить пташка з яечками?« — питав хлопчина далі. »Побачиш колись сам!« відповіла Геновефа. — »Тільки диви ся на них пильно що дня: але не дотикай їх ніколи, бо сполошиш пташку й вона утіче«.

По кількох днях пішов Гореслав знова з матір'ю до гніздочка. Там були вже місто яечок молоді пташенята.

»Гляди лише«, — сказала Геновефа — »які вони маленькі й ніжненькі! Вони ще сліпі й не мають пір'я. Вони не можуть ще літати, а навіть не годні вискочити з гніздочка«. »Біленькі!« — промовив хлопець. — »Але чи вони не змерзнуть або не згинуть з голоду?« »Ні, дитинко!« — відповіла Геновефа. »Бог вже подбав про се. Гніздо є в середині м'яке й вистелене теплим пухом, щоби малі писклята мали де вигріти ся. Воно кругле, щоби вони ніде не вдарили ся й не зробили собі чого злого. Се чудове гніздочко зробила собі сама стара пташка. Правда, що воно дуже мудро зроблене? Ми, люба дитинко, не моглиби збудувати такого гніздочка. Сеї штуки научив Бог старих птахів, бо Він дбає і про сих маленьких пташок. Диви, густе, зелене листе корча, котре тепер, як сонічко припікає, подає ніжним пташенятам тінь, хоронить їх перед вогкістю, як паде дощ. А в ночі і в зимні ранки й вечері прилітає сюди стара пташка й садовить ся над ними з розпростертими крилами, щоби вони не померзли. Навіть отсе терне на корчі не росте тут даремно. Воно хоронить маленькі пташенята перед лихими круками, що без нього певно поїли би їх. А так колюче терне здержує й коле їх, як тільки вони схочуть сюди приступити. Старій пташці не шкодять отсі ко-

лючки нічого, бо вона є така мала, що легко протискаєть ся поміж них, не зачіпаючи їх собою. Оттак голосить нам усьо, навіть колюче терне, що над ними є Господь, що дбає про нас по батьківськи».

Коли Геновефа так говорила, прилетіла стара пташка й сіла на краю гніздочка. Малі пташенята попідносили голови, повитягали їх на довгих шийках і з голосним цввіріньканем поотвирали широко дзюби. Стара пташка стала їх кормити. »Яке се гарне! Прекрасне!« — кричав голосно Гореслав і скакав з утіхи. »Бачиш«, — говорила Геновефа — »малі пташенята не можуть ще самі ходити за поживою, отже стара приносить їм їсти до гнізда. Зернята булиб для них ще за тверді, отже стара розкусиє їх найперше, розмягчує і аж тоді подає їм. Чиж не чудово урядив се Бог? Оттак то дбає Господь про свої сотворіня — навіть про найменшу пташину. Так дбає Він і про нас. Так дитиночко«, — додала вона й поглянула на нього із сльозами. — »Він дбав досі про тебе й буде далі дбати!« »Так, так« відповів хлопець. — »Він дав мені тебе, дорогенька мамусю! Таж ти любиш мене багато більше, чим стара пташка свої маленькі. Без тебе був би я вже давно згинув«! Так говорив він, а сльози радості станули йому в очах і він обіймив маму сердечно за шию.

Від тепер став Гореслав кожного дня оповідати мамі про всьо, що він бачив. Що раня приносив він їй китицю найкращих цввіток і повний кошичок суничок; а опісля малин, черниць і ожин. Він розказував мамі, як то із цввітів на деревах повстали малі зелені овочі, як сі овочі, передовсім на яблінці, ставали чимраз більші і як також маленькі пташенята у гніздочку росли, як діставали піре — аж доки яблінки не вкрили ся жовтими, румяними яблуками, а пташенята не повилітали з гніздочка. Коли він побачив уперве ясну, чудову ранню зорю, коли він раз замітив, як вечірне небо заняло ся з поза темних смerek горячим полум'ям, коли він побачив першу дугу, то все прибігав він втішний до матери, а вона мусіла йти з ним і оглядати усьо. А тоді все дякував він Богу, котрий сотворив тільки чудових річий. Так то приносив Гореслав Геновефі тисячі радостей. А вона глядячи на його дитячу радість.

вносила нераз очи до неба й говорила: «Боже, так то невинне серце може у пустині знайти рай, а душа, що Тебе пізнає й любить, знаходить і серед горя й терпіння небо».

Розумієть ся, що Геновефа не забула при всьому перестеречи Гореслава перед трійними ростинами, що тут й там пишали ся у пущі приманчивою красою. Вона показала йому блискучо чорну вовчу ягоду й червоного, всіяного білими перлинами, моримуха. »Не їдж сього!« — сказала вона. !— »Тай взагалі не важ ся їсти ніяких ягід або корінців, котрих не знаєш, а запитай ся скорше мене! Бо як не послухаєш, то занедужаєш дуже а дуже тяжко«. І при сьому добра, розумна мама остерігала сина перед непослухом, самолюбством, легкодушністю й іншими діточими хибами. »Сї хиби« — мовила вона — »суть ще більше небезпечні, чим трійні ростины. Гріх подібний часто до сеї червоної або чорної ягоди, що для ока така гарна й манить до себе, але по спожитю її повстають страшні болі. Так, зло впадає нераз більше в очи і видаєть ся красше, чим добро — так як тут їдовитий моримух о много красший що до краски від сірого їдомого щирого гриба».

9. Геновефа дістає від вовка теплу одіж.

Так минула Геновефі й Гореславови серед отсих невинних утіх весна й літо. Настала осінь. Сонце не гріло так дуже й заходило що день скорше, а сходило пізнійше. Мутні, понурі хмари затемняли часами на цілі тижні чисте, ясне небо, а земля не видавала вже нічого нового. Любі співи пташків занімили і багато птахів покинуло сї сторони. Майже всі цвіти позникали, а сї, що ще лишили ся, були вялі, сухі й бліді. Листе на деревах і корчах пожовкло й висохло, і як само не опало, то струшували його зимні, нагальні вітри. Із серцем, повним жури, сиділа Геновефа при вході печери й гляділа сумно на завмираючу природу.

Нараз відізвав ся Гореслав: »Мамо, чи Бог не любить нас уже більше, коли каже цвітам і листю вянути? Чи він не є вже для нас такий добрий і приязний, як досі, і чи Він хоче нас зовсім покинути?« »Ні, дитинко«, — відповіла Геновефа — »коли ми є тільки добрі й побожні, то Бог любить нас усе

однако. Тільки тут на землі всьо скоро минає й зміняєть ся. Але любов Бога супроти нас є незмінна й вічна. Тепер надходить тільки зима. Але після зими прийде знова гарна весна і знова всьо зачне на ново зеленіти й цвисти». Гореслав глядів зажурений на пусту долинку й дерева без листя і сказав із сумненьким видом: »Коби воно тільки так було, як ти говориш, мамо! Але мені годі в се повірити. Мені здаєть ся, що весь сьвіт погибає«. Але Геновефа відповіла з усьмішкою: — »Вір мені, синочку! Так є що року. Що року настає зима, але після зими надійде все знова весна. Отже тіш ся тепер, коли зближаєть ся зима, що колись буде весна«. Але сама собі подумала вона: »Отсій дитині, яка переживає уперве від коли прийшла до розуму, наближене осени й завмиране природи, треба простити, що вона не вірить у нову весну після осени й зими. Але я, його мати, заслугою певно на догану й мене можна назвати більше нерозумною від сеї дитини. Таж я знаю з довгого досьвіду, що після терпіня приходить знова радість, а таки як тяжко мені повірити в се! Але я хочу забути на се й не мучити себе непотрібною журбою, а в горю все думати про будучі втіхи«.

Тепер збирала Геновефа пильно цілими днями букові зернята, лісні оріхи й ягоди, всякі овочі й корінці та ховала се всьо на зиму. Гореслав помагав їй в сім пильно. Більшою журою, чим пожива, була для неї одіж. Її одинокий одяг, який вона носила вже так довго на собі, зужив ся й подер ся зовсім. Засумована сиділа вона раз коло печери й намагала ся полатати останки своєї одежі стеблами трави й колючками тернини. Але робота не йшла їй ніяк і всьо розлітало ся. »Що я не дала би тепер« — зітхнула вона — »за голку й клубок ниток! Кілько то Господь дає людям, що можуть разом жити, а як багато з них навіть і не подумає подякувати за се Богу«!

Гореслав, що завважав її тиху журу і даремний труд, сказав: »Мамо, чи знаєте, що ви мені сказали, коли я раз питав вас, чому нашій лані випадає шерсть? Ви відповіли: Бог дає їй на кожде літо червоно-буру, легку одіж, а опісля знова сіру, теплу на зиму. Тому не сумуй! Бог дасть певно й тобі те-

плу одіж на зиму. Або може гадаєш, що Господь любить тебе менше, чим нашу ланю?» Геновефа притиснула хлопця сердечно до груди й сказала весело: »Правду кажеш, люба дитинко! Я вже буду спокійна. Бог сам буде дбати про нас! Той, що вдягає звір'ята й ростини, одягне й мене«.

Кілька день опісля наказала вона хлопцеві не віддаляти ся від печери, взяла в руки сильний костур, перевісила собі флящину, зроблену з гарбуза, повну молока і пійшла далеко в пушу шукати ще більше дерев, що мають овочі до їдження. На склоні гори сіла вона умучена, щоби відпочати й покріпити ся троха молоком. Нараз надбіг з гори страшений вовк із вівцею у пащі. Він пристанув і глядів на Геновефу злючими, блискучими очима. Геновефа перестрашила ся так, що стала вся дріжати. Та скоро прийшла вона до себе, вхопила костур, що його мала з собою, прискочила до вовка й ударила його з цілої сили по голові. Вовк покинув вівцю, перевернувся й скотив ся по стоці гори, а опісля завив з болю та став утікати чим скорше. Геновефа клякла коло вівці і вливаючи їй молоко в горло, старала ся привести її до життя. Але вівця була вже зовсім нежива.

Вид бідного звірятка розбудив у серці Геновефи прикрі почування. »Добре звір'ятко!« — сказала вона. — »Ти певно є з тих любих сторін, відки й я. А вже так давно не бачила й не чула я відтам нічого! А може ти навіть із численних черед мойого мужа — і моїх черед?« »Боже«, скрикнула вона голосно »ти справді відтам! Ось бачу наш знак на тобі! Колиб ти так жила і могла розуміти людську мову, тоді запиталаб я тебе: Чи вернув мій муж щасливо з війни? Чи він згадає ще свою Геновефу? Чи він ще гніваєть ся на мене, чи може пізнав уже мою невинність? Він живе певно в достатках, а я загибаю тут марне в гору й нужді!«

Нараз здрігнула ся вона: неймовірна гадка майнула їй крізь голову: »Я мушу бути дуже близько моєї любої вітчизни. Бо й якжеж інакше могло би дістати ся тут се звірятко? В її серці збудила ся горяча жадоба побачити вітчизну й рясні сльози поплили по її лиці. Довго надумувала ся вона. Та вкінці сказала: »Ні! Ліпше вже тут остати. Мене вяже тяж-

ка присяга. І хто знає, чи мій поступок не приніс би смерти тим двом добрим людям, що дарували мені жите! Ні, остану тут, доки схоче того сам Бог. Коли Він схоче мене освободити, то Він сам направить сюди кроки якої милосерної людини. А ліпше перетерпіти хочби й найтяжше горе, чим сплямити свою совість!»

Вона вишукала на березі потічка, що плив недалеко, остру черепашку, стягнула нею з вівці густий вовнистий кожух, виполокала його в потоці, висушила на сонці і убравши ся в нього сейчас, вернула домів. Гореслав вибіг далеко проти неї і кинув ся з голосним криком обіймати її, але нараз станув мов скаменілий. Йому здавало ся, що він помилив ся, побачивши маму в новім кожусі серед вечірної пільми. Але Геновефа промовила до нього лагідно: «Не бій ся, дитинко, се я!» »А Господи!« — скрикнув Гореслав. »А я й не пізнав вас, мамо! Відки ви взяли таку одіж?» »Бог подарував мені її дитинко!« — відповіла Геновефа. І розказала йому цілу пригоду. Тепер настали зимні вітри і Геновефа не могла з Гориславом нігде рушити ся з печери. Хиба десь колись, у погідний день проходили вони троха по долині. »Диви, сину!« — говорила йому тоді Геновефа. — »І в зимі видно всюди Господню любов. Які гарні отсі дерева, покриті білим, сніжним пухом! А тут, де сонце сьвітить на сніг — бачиш, як він мінить ся у прекрасних червоних, синіх та зелених іскрах? Хоч дерева стоять без листя, то все таки лишив Бог ще зелень на ялицях і соснах, щоб під ними могли знайти захист зьвірята. Тернина має тепер сині ягідки, якими годують ся птахи. А наше жерело не замерзає ніколи, щоби можна з нього пити воду. Коло води ростуть все сьвіжі й зелені ростинки, щоби зьвірята мали що їсти!«

В дуже зимні й морозні дні сипав Гореслав перед печеру ріжні зернятка, а цілі громади птахів злітали ся сюди. За порадою матери придбав Гореслав ще літом запас сіна, а тепер в зимі сипав його перед печерою. Голодні серни й заяці збігали ся по сю поживу цілими стадами, а маленькі заячки

Гольо, скидає помічника свого спільника Беннона зі скали.

освоїли ся незабаром так, що їли сіно з рук хлопця. Навіть молоді серни прибігали до нього й дозволяли бавити ся собою.

Так то прожила Геновефа з Гореславом неодну хвилю радості навіть серед непривітної зими.

10. Недуга Геновефи.

Оттак перебула Геновефа вже шість зим у пущі і настала сема. Попередні зими не були надто зимні. Але ся сема зима була для неї дуже страшна. Величезні гори снігу покрили долину, а й найсильніше галузе буків ломило ся під його тягаром. Зимно було неймовірне. Хоч як Геновефа старала ся заложити вхід печери, то все таки люті вітри нагнали до середини багато снігу. Вогкість перейшла зовсім увесь мох її постелі. Стіни печери покрили ся зовсім льодом, а природна теплота лані не могла вже зарадити страшенному зимну. На дворі брехали з морозу лиси, а ночами роздавало ся проймаюче вите вовків.

Геновефа не могла цілими ночами заснути з зимна. Гореслав, що від дитини привик до зимна й якої будь поживи, держав ся помимо морозів добре. Але Геновефа, вихована у теплих кімнатах, виложених мягкими коврами, не могла видержати сього зимна. Її здоровле подало ся. »Коб я хоч мала« — говорила вона з плачем — »іскру огню, то я гнеть розпалила би теплий огонь із отсього сухого галуззя, що його бачу довкола так багато! А так буду мусіла замерзнути, хоч довкруги тільки дров! Та, Господи, нехай дієть ся воля Твоя!« Її гарне, легко рожеве лице стратило румянці й вона стала бліда мов смерть. Її любі очи стратили блиск і запали ся глибоко. Вона висхла дуже й була справдішним образом страшної нужди.

— »Мамусю!« — говорив Гореслав із сльозами. — »Як ви виглядаєте! Я не пізнаю вас! Боже, Боже, що се є!«

— »Дитиночко моя!« — відповіла Геновефа слабим голосом — »Я дуже хора — здаєть ся умру«.

— »Умрете?« — здивував ся хлопець. — »Що се є? Про се не чув я ще ніколи«.

— “Я засну!” — пояснила Геновефа — “і не пробуджу ся вже більше. Отсе тіло скостеніє і стане зимне та буде лежати неповорушно».

Тоді хлопець кинув ся її обіймати і кликав з плачем: »Мамо, мамочко! не умирайте, прошу вас дуже, не умирайте!«

Геновефа відповіла: »Не плач, дитинко! Се не залежить від мене жити так довго, як довго схочу. Господь відай хоче, щоби я вже умерла».

»Бог?« — сказав хлопець з дивом. — »Таж ви самі говорили, що Бог такий добрий. Якжеж Він може хотіти, щоб ви умерли?«

Геновефа відповіла: »Так є, дитинко, Бог є добрий і Він не дасть, щоби я умерла.

Він дає вічне жите. Та мушу тобі се витолкувати. Чи памятаеш, як я скинула свою одіж, бо вона не годила ся вже ні нащо, а Бог дарував мені нову? Оттак, як сю одіж здойму я й скину тепер своє тіло. Воно розпадеться ся, як і отся стара одіж. Але я сама прийду до Бога, до нашого небесного Вітця. Тоді дасть Він мені нову, гарнійшу одіж. Там, у небі, там буде мені добре. Там не буду дріжжати від зимна й хорувати. Там не буду вже плакати, а все радувати ся. Як весна гарнійша від зими, так і небо гарнійше від землі. Хто є добрий і побожний, той певно дістанеть ся до неба».

— »Мамусю«, — сказав Гореслав — »я пійду там з тобою! Таж не лишиш мене самого тут між звірятами, що не вміють говорити».

— »Ні, любий синку!« — відповіла Геновефа. — »Ти мушиш ще довше лишити ся на землі. Але колись умреш і ти, а як будеш побожний і добрий, прийдеш також до мене, до неба. Та ось що я тобі тепер скажу. Коли ти вже будеш зовсім певний, що я умерла, коли вже кілька день ані мої очи не будуть отвирати ся, ані уста говорити, тоді вийди з печери й іди в сю сторону, де сходить сонце. Так прийдеш аж на кінець ліса. Там побачиш велику рівнину, а на ній мешканя багато-багато людей».

»Богато людей!« — скрикнув Гореслав з дивом. — »А чому ви ніколи не говорили мені про них? Я думав, що нас тільки двоє на всьому світі«.

»Дитинко«, — сказала Геновефа — »сі люди вигнали нас у сю пущу. Вони хотіли убити мене й тебе«.

— »То я їх не хочу знати!« — сказав хлопець. — »А чиж вони не умруть?«

— »Так«, — відповіла Геновефа — »всі люди мусять умерти«.

— »То вони певно про се не знають«, — говорив даліше Гореслав — »коли вони такі недобрі. Так я піду між них і стану їх накликає до поправи: Люди, скажу, ви всі помрете; поправте ся, бо не прийдете до неба!«

— »Вони се давно знають«, — сказала Геновефа — »але мимо того творять злі діла. Вони живуть у достатках. Земля приносить їм багато таких овочів, яких тут в лісі не знайдеш. Вони носять прекрасну одіж, а на ній сіяють ріжні барви й блискучі окраси, що світять як зорі. Їх мешканя не такі нужденні, як наша печера, але се чудові високі доми. Зимою палють огонь, котрого ти ще й не знаєш, а він огріває їх кімнати як літне сонце і робить з ночі день. Та мало хто дякує Богу за се. Вони ненавидять себе, мучать себе й затроюють собі так самі жите. Богато їх умирає що день, але се не впливає на їх поправу«.

— »То я вже не хочу зовсім йти між них!« — сказав Гореслав. — »Ліпше мені жити між звірятами, що з виїмком вовка й лиса, живлять ся спокійно травою. А людських богатств не хочу й знати!«

— »А таки пійдеш між них, сину« — говорила Геновефа даліше. — »Слухай тільки добре, що буду говорити. Досі чув ти про батька на небі. Але тобі скажу, що ти маєш також і на землі батька, так як маєш маму. І ти мусиш його побачити й говорити з ним.«

— »Справді?!« — скрикнув хлопець радісно. — »Алеж чому він досі не приходив до нас? Чи й він належить до сих лихих людей?«

— “Ні, дитинко”, — сказала Геновефа — “він є добрий чоловік. Але він не знає про се, що ми є тут в лісі. Він навіть не знає, що ми взагалі живемо; він думає, що нас убито. Бо люди сказали йому, що я безбожна й лиха жінка.”

І Геновефа розказала синові всьо докладно й показала йому перстїнь, який ховала досї в печері: “Отсе” — сказала вона — “дістала я від твого батька”.

— “Від мого батька!” — скрикнув хлопець радісно. — “Позволь же мені добре придивити ся сему перстеневи. Бо від мого батька на небі бачив я вже багато гарних річий, але від батька на землі не видїв я ще нічого!”

Геновефа дала йому перстїнь. “Який він гарний!” — сказав Гореслав. — “Чи мій батько має більше таких гарних річий?”

— “Так, дитинко” — відповіла Геновефа й вложила перстїнь на палець. — “Коли я вже умру, возьмеш тоді перстїнь з мого пальця, бо скорше не розстану ся з ним. Моя любов до твого батька була така чиста, як отсе золото, й моя вірність буде вічна, як на отському круглому перстені не найдеш ані початку, ані кінця.”

“Коли прийдеш до людей”, — говорила вона дальше — “то кажеш себе завести до графа Зігфріда. Бо так називає ся твій батько. Але нікому не говори, хто ти й за чим йдеш. Не показуй також нікому перстєня. Аж як станеш перед графом Зігфрідом, дай йому сей перстїнь і скажи: “Тату! Отсей перстїнь пересилає тобі моя мама на знак, що я є твоїм сином. Кілька день тому вона умерла. Вона кланяла ся тобі ще раз і велїла сказати, що вона невинна й прощає тобі всьо”. Памятай, не забудь сказати, що я невинна. Скажи йому, що я при смерті так говорила. Оповідж йому також, як я тут умерла й проси, щоби забрав відси моє тіло та поховав його у гробниці моїх прадїдів, бо я була невинна й заслужила собі на се, щоби лежати побіч них.

А опісля скажу тобі ще одно, про що ти певно ще не знаєш. Я також маю тут на землі тата й маму. І певно, коли вони довідали ся про мою гірку долю, плакали вони тяжко, а може й не пережили такої ганьби. Отже коли вони ще живі, то проси батька, щоби завіз тебе до них. Вони втішать ся тобою і се певно нагородить їм семилїтну гризоту. Не плач, дитино! Твій батько

буде щиро радувати ся, коли тебе побачить. Він буде тебе цілувати, пригортати до себе, назве тебе своїм сином і буде випитувати ся про мене. У нього буде тобі ліпше, як тут, бо він може зробити тобі більше добра, чим твоя бідна мати.”

Сльози здавили їй голос, вона положила безсильно голову на постіль і не могла довший час промовити їй словечка.

11. Геновефа готує ся на смерть.

Страшний холод зими зменьшив ся і знова повіяв теплий, лагідний вітрець. Сонце сьвітило все в полудне і хоч троха огрівало воздух. Сніг зачав таяти, а і в печері стаяв лід на стінах і спливав великими каплями на землю. А Геновефі було чим раз гірше. Вона бачила перед собою вже тільки близку смерть і приготовляла ся до неї.

— “Нема вправді коло мене сьвященника” — говорила вона — “і я не пійду в дорогу вічного житя покріплена Тілом і Кровію Господа. Та”, Боже, Ти є найвисшим сьвященником. Ти, що опікуєш ся всіми нещасними й нуждарями, Ти є при мені й Ти мене покріпиш на сю далеку путь!” І вона молила ся довго і щиро.

Гореслав пересиджував день і ніч коло неї і гриз ся її недугою так дуже, що не міг ані їсти, ані пити. Він читав матери з очий кожде бажане й сповняв його та ходив коло неї з правдивим посьвяченем. Нераз збирав він повні жмінки моху і скільки могли досягнути його рученята, осушував вогкі стіни печери, щоб холодна вода з них не спливала на недужу матір. Часто змінював він мокрий мох постелі матери й давав на його місце сухий: з жерела приносив Геновефі зимної водиці й холодив її спечені уста; то знова покріплював її теплим молоком лані, котру доїв до гарбузової мищини.

Великою розрадою для Геновефи був також хрест, який вона зробила собі сама з дерева. Все держала його в руці й молила ся до нього. Аж раз здивований Гореслав запитав її: “Мамусю, скажіть мені вже раз чого ви держите в руках усе то дерево?”

— “Дитинко”, — відповіла Геновефа — “я не розказувала тобі про се, бо думала, що буду жити довше. Аж тепер бачу,

що годі сього відкладати на пізнійше. Ти певно се зрозумієш уже. Аджеж ти знаєш, що є багато людей на землі, знаєш, які вони. Послухай, а будеш також шанувати отсей кусень дерева, як його шанує твоя мати.

Я тобі розказувала вже, що небесний Отець має також Сина. Отже нашому небесному Вітцеві стало жаль, що люди чинять так багато зла і не будуть могли дістати ся тому до неба. І тоді післав Він свого єдинородного Сина з неба до них. Він мав поправити людей і спасти їх. Його сьвяте імя є Ісус Христос.

Той Син Божий був такий добрий і могучий як і його Отець. Коли Він ще був дитиною, мешкав у подібній печері, як і отся, де жили тільки звірята. Як Він виріс, удав ся в пустиню — ще страшнійшу, як наша — і молив ся там довго, щоби се, що він має сказати людям, не пійшло на дармо.

Опісля пійшов Він між людей і розказував їм, що Його післав небесний Отець, котрий є добрий і любить їх усіх і що всі люди є Його дітьми. Він упоминав їх, щоби й вони були тому добрі й щоби любили Бога й себе взаімно. Хто Його послухає, тому Він обіцював небо, де є сама радість; а непослушним грозив страшним місцем, що називаєть ся пекло.

Але люди не хотіли Йому вірити й говорили що Він не є Сином Божим. Тоді Він став їх переконувати, що Він говорить правду. І почав творити так дивні річи, яких ніхто до тепер не бачив, а яких ти, дитинко, ще й не розумів би. Се були чуда.

Але й чуда не переконали людей. Вони не могли знести сього, що Він все називав їх злими і взивав до поправи. І за се зробили вони для Нього з дерева таке саме, як я маю оттут у руках, тільки дуже велике — се зоветь ся хрест. Тоді вбили Йому в руки й в ноги цвьяхи — такі острі, як терне, тільки більші від нього — і повісили Його так на хресті. Кров потекла з сих ран і Він умер. Але вони ще сьміяли ся з Нього. А однак Він не зробив нікому нічого злого, а ще й помагав кождому.

— “А то лихі люди!” — скрикнув Гореслав. — “Але якже се міг стерпіти небесний Отець? Я усіх їх побив би громом!”

— “Люба дитинко!” — сказала Геновефа. — “Божий Син молив ся за них. Отче, — говорив Він — прости їм, бо не зна-

ють, що творять. І так умер він на хресті з чистої любови до отсих лихих людий. щоби їх спасти. Якби Він не вмер, не могли ми ніколи оглядати неба — ані ти, ані я”.

— “Який добрий сей Божий Син” — сказав зворушений хлопець, обертаючи рясні сльози. — “Чи й Він тепер також у небі?”

— “Так є, дитинко” — відповіла Геновефа. — “Бо як Він умер, зняли Його з хреста й положили в камяну печеру — подібну до нашої. Та подумай собі, заки минуло три дні, Він встав живий і пійшов до сих немногих, що любили Його й вірили Йому. Але недовго пробував Він уже між ними. Незабаром став Він перед їх очами зносити ся все висше й висше до неба, аж золота хмарка закрила Його перед їх очима.”

— “О, се мусіло бути гарно!” — сказав хлопець. — “Та чи Він знає тепер також про се, що ми є тут, серед дикої пуші?”

— “Знає!” — відповіла мати. — “Він бачив нас всюди і де тільки поступимо ся, Він усюди з нами. Тому мусимо старати ся бути такі добрі, як і Він, коли хочемо Йому і Його небесному Вітцеві подобати ся.

Тепер, Гореславе, розумієш певно, чому я держу так все в руках сей хрест. Він пригадує нам Того, що вмер на ньому з любови до нас. Він пригадує нам, що й ми повинні старати ся получити ся колись з Ісусом в небі.

Дитиночко, — говорила вона дальше, заливаючи ся слізми — нічого не можу лишити тобі на памятку крім сього бідного дерева. Та коли я умру, возьми його з моїх зимних рук і заховай добре. Не стидай ся, синку, як колись виростеш, ставити отсей убогий хрестик на першому місці свого будучого пишного мешканя. І згадуй Того, що умер на сьому хресті і — згадуй мене.... Постанови собі бути добрим і приятним до людий — хочби й ти знав, що вони не подякують тобі за се. А коли ти на вид сього хреста не тільки постановиш собі се, але й вико наеш, тоді стане для тебе ся убога спадщина по матери далеко цінніша від блискучих скарбів, що їх дістанеш від твого батька!”

Довге говорене змучило й ослабило Геновефу так, що вона мусіла довший час лежати мовчки.

Гольо кидає на Геновифу підозріне супружжю невірності і каже її арештувати.

“Коби ти тільки” — стала вона знова говорити опісля — “дійшов щасливо до свого батька! Бо дорога до нього веде густим, непроходним лісом, через стрімкі скали й високі доли, а ти такий маленький і слабонький! Але Господь допоможе тобі перебороти всі труди. А не занебудь взяти з собою троха мого, щоб ти по дорозі не ослаб з голоду. Також возьми з собою отсей костур, щоб ти мав чим боронити ся перед дикими звірятами. Я піддаю тебе божій опіці — і маю надію, що Бог виведе тебе відси щасливо”.

Коли настав сумерк, наступило у неї велике ослаблене. Її віддих був такий трудний, що аж горячий піт обливав її тіло. Тоді збрала вона ще останні сили, сіла на постіль і промовила торжественним голосом:

— “Клякни, Гореславе, нехай тебе поблагословлю, бо, здасть ся, моє жите вже кінчить ся”. Бідний хлопчина клякнув, хлипаючи й схилив ся низько до землі, а руки підніс побожно. Тоді Геневефа положила руки на його голові й довго молила ся тихо. Опісля перехрестила його й сказала: “Гореславе! Я умру, не забувай ніколи про свою нещасливу матір! Навіть як будеш колись багатий, пригадуй собі її, згадай її науки і — будь для всіх добрий!”

Вона не могла більше говорити — опала на постіль — замкнула очі, а Гореслав не знав, чи вона задрімала, чи вже справді мертва. Він клякнув тільки з плачем коло матери й молив ся заєдно: “Боже, не дай їй умерти! Ісусе Христе, збуди її знова!”

12. Граф Зігфрід тужить за Геневефою.

Граф Зігфрід лежав саме тоді, коли він на обжалуване Голя підписав засуд смерти на Геневефу, недужий у своїм воєнім шатрі, бо в бою ранено його тяжко. Його старий товариш і конюший, що звав ся Максим, був далеко від нього, бо йому казали як раз обсадити війском один гірський просмик. Коли Максим вернув, розказав йому граф всьо. Старий, чесний слуга перестрашив ся так, що аж поблід.

— “Мій пане”, — сказав він — “що ви наробили? Графиня зовсім певно невинна. Даю за се свою стару, сиву голову. Та се той Гольо — се поганий злочинець. Вірте вірному слугі. Знаю,

що сей драбуга умів вам підхлїбити ся — алеж будьте певні, що хто вас усе хвалить, кому подобають ся всі ваші вчинки, сей є певно вашим ворогом. Гольо шукає всюди тільки власної наживи. Тому послушайте мене, любий паноньку, й відкличте сейчас ваш засуд! — Боже мій, що стало ся з моїм добрим паном! Так ви не засудили би найменшого з ваших підданих, не вислухавши його наперед — а ту так з легким серцем засудили ви власну жінку! Опануйте свій несамовитий гнів! Будете певно жалувати сього колись!

Граф признав, що надто поспішив ся, але все ще сумнівав ся, чи винен ту його любимець Гольо, чи його жінка. Бо лист Голя був так штудерно уложений, а післанець, що його принїс, умів усьо так хитро представити, що граф не міг не вірити сьому. Але все таки післав граф сейчас другого післанця з приказом, щоби Гольо замкнув Геновефу в її кімнатї, але понад се щоби не робив її нічого злого. Він дав післанцеві свого найліпшого коня й наказав йому спішити ся й їхати так скоро, скільки лише кінь зможе видержати. Також обіцяв його щедро обдарувати, коли зможе ще в час приїхати до його замку.

Коли піланець находив ся в дорозї, зростав все неспокій графа. То раз здавало ся йому, що Геновефа зовсім певно невинна, то знов уважав неможливою річю, щоби Гольо, котрому він зробив тільки добра, міг його так страшно ошукати. Що хвилини вислав він свого вірного Максима, щоби дивив ся, чи не вертає піланець. Вкінці вернув посол з вісткою, що Геновефу страчено в ночі потайки в лісі, як сього бажав граф. Бідному Зігфрідові здавало ся, що се над ним проказано засуд смерти. Максим вибіг перед шатро і став ломити руки та голосно плакати. Жовнірі збігли ся довкола нього й присягали ся, що як повернуть, порубають Голя на дрібні кусники.

Граф хорував кілька літ із своєї рани, бо неспокій і грижа не давали йому видужати. Як тільки прийшов він так до себе, що міг сидїти на кони, позволено йому вернути домів. Граф пустив ся сейчас в дорогу з Максимом і своїми лицарями.

Був саме вечір, як він вернув до першого села в своєму графстві. На вість про се збігли ся до нього люди й підняли загальний плач: “Ой, паноньку наш! Отсе нещасте! Така добра графиня! Поганець Гольо!” Зігфрід зіскочив з коня, привитав

ся з усіма приязно й став випитувати ся про всьо, що стало ся за час його неприсутности. І почув він про Геновефу — тільки добрі річі, а про Голя — тільки злі.

Ще тої самої ночі добив ся граф із тривожним серцем до свого замку. Вже здалека побачив він, як всі замкові вікна сїяли сьвітлом. Коли підїхав ближше, почув гучну музику. Гольо справляв як раз пир на radoшах, бо він був певний, що граф умре від тяжкої рани. Тому й уважав він себе вже паном замку й старав ся галасливою веселістю заглушити свою нечисту совість. Але коли так Гольо сидів при пирі, перешіптували ся слуги між собою: “Диви на нього! Він ніби щасливий, але я не хотїв би бути на його місці! Йому жите не миле, а на другім сьвіті жде його страшна мука”.

Коли граф прибув із своєю дружиною до брами замку, казав трубачеві дати знак, що він там є. Сторож на вежі відповів своєю трубою. Гольо й усі його гості, почувши се, поблїдли. “Граф! Граф!” — пронесли ся оклики й цілий замок заворушив ся. Гольо, що сподївав ся радше смерти, чим графа, вхопив смолоскип і збіг на долину, щоби покїрно подержати графови стрема, як він буде зсїдати з коня. Граф подивив ся на нього довгим і строгим поглядом, а Гольо задрожав, як злочинець перед судією. Його нечиста совість так і гляділа йому через очі і граф не потрібував навіть питати ся його, щоби переконати ся про його вину. Непевними кроками завів Гольо графа до салї. В цілім замку бачив Зігфрїд тільки страшенне спустошене, всюди стрїчав він самі незнакомі лица, що блїдніючи від страху ховали ся перед ним чим скорше. Ледви кілька старих слуг, що ще лишили ся в замку, поздоровило його з плачем. Коли граф увійшов до салї, положив він шолом і меч на столі, казав Гольови віддати собі ключі замку, велїв Максимови обставити весь замок добре сторожію, щоби ніхто не втік, дав приказ нагодувати добре свою дружину й кинув рукою, щоби всі віддали ся.

Опісля пійшов він до кімнати Геновефи, котру Гольо замкнув сейчас після увязнення її й не вступав там навіть більше — так гризла його совість. Всьо було ту так, як сього ранка, коли відси вийшла Геновефа. Тут стояло вишиване, де видніла напись із жемчугів: “Повертаючому лицареві — його вірна жінка Ге-

новефа”. Ту лежала на пів отворена книжка з побожними піснями. Ту знайшов граф також кілька нарисів листів до нього — листів, повної, щирої любови й непохитної вірности. Там говорила вона, як то що день вона засилає мольби до Бога, щоби Господь хоронив його у кривавих боях; як вона буде радувати ся, коли зустрине його з сином або донькою на руках; як вона тужить за ним і як їй се прикро, що він так довго не відповідає на її листи. Бо Гольо перехоплював усі графові листи до неї, а її до графа. Обезсилений сими страшними вражіннями граф сидів на кріслі довго в ніч і не завважав навіть, як свічка у свічнику догаряла й погасала. В тім прийшла до нього Берта й передала йому лист, що його Геновефа писала у вязниці. Тоді доперва німий досі біль графа вибухнув у потоці гірких сліз. Що йно тепер зміг він переконати ся безсумнівно, що Геновефа зовсім невинна. “Боже! Боже!” — плакав граф — “Тебе Геновефо, тебе міг я убити? А мій син! Горе, горе мені нещасному!” Даремно старав ся успокоїти його Максим, що надбіг на його зойки.

Нараз Граф зірвав ся, казав собі подати меч і велів привести Голя, щоби його убити. Але Максим здержав його, щоби знова не вбивав когось, не вислухавши його наперед. Тоді граф казав сейчас закути Голя в кайдани й кинути в сю саму вязницю, де сиділа Геновефа. Також велів він усіх сих, що тримали з Гольом, позамикати аж до дальшого розпорядження. Жовніри виконали з радістю сі прикази. На другий день велів Зігфрід привести Голя перед себе. Та перед тим прочитав він ще раз пильно лист Геновефи, а її просьба, щоби не проливати за неї нічієї крови, запала йому глибоко в серце. Коли Голя приведено, поглянув граф на нього заплаканими очима й промовив лагідним голосом: “Гольо, що злого вчинив я тобі? Чому ти спричинив мені тільки горя? Що завинила тобі моя жінка й мій син? За що убив ти їх? Маленьким, убогим хлопцем прийшов ти до сього замку, ту заживав ти всякого добра; чомуж ти так мені відплатив ся?” Гольо надіяв ся, що граф люто кинеть ся на нього; тому отся ненадійна лагідність зломилла його серце. Він став голосно плакати й говорив:

— “Нестримана пристрасть засліпила мене! Ваша жінка є невинна як небесний ангел! То я був чортом, що хотів її звести.

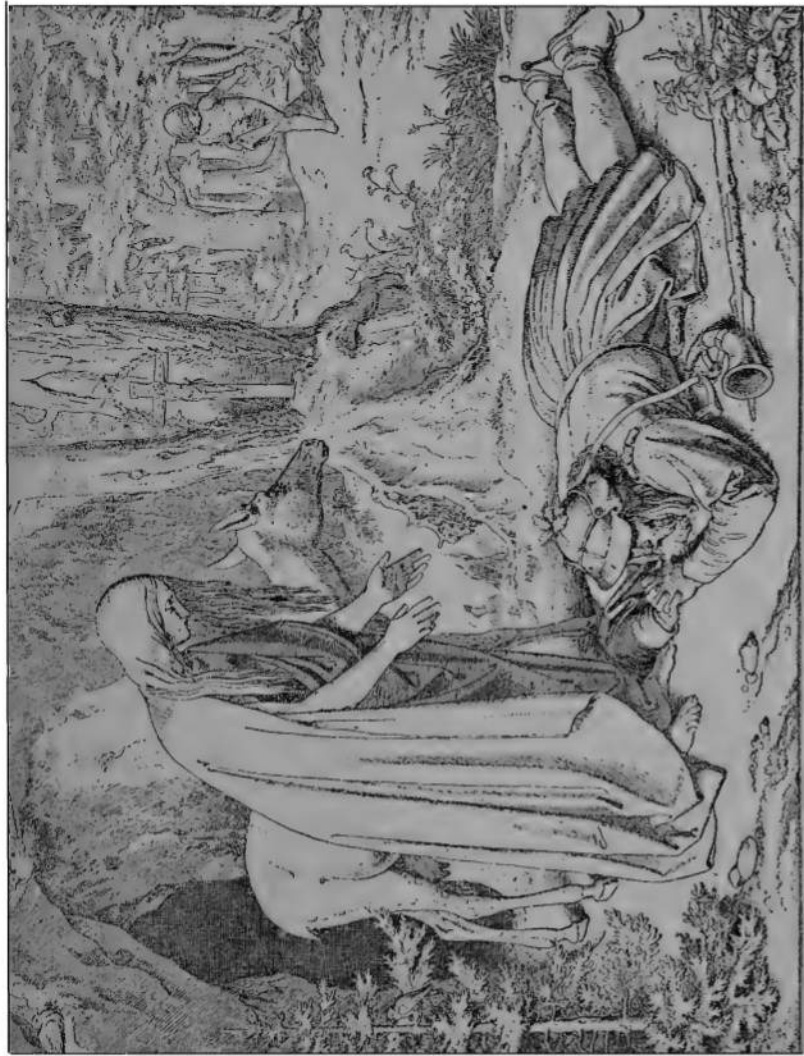
Але що вона не хотїла мене вислухати, отже я збожеволїв відай і обжалував її неслухно перед вами”. Але графови стало троха легше від того, що й Гольо признав невинність Геневефи, отже він казав відвести його назад до в'язниці, а сам закрити очі й виплакав ся добре, проклинаючи свій прудкий гнів.

Від тепер став граф такий сумовитий, що всі бояли о його жите. Його бїль доходив часами до божевіля. Сусїдні лицарї, що також повернули з вїйни, відвїдували його часто й потїшали його. Але граф не давав себе потїшити. Все пересиджував він у кїмнатї Геневефи, а виходив хиба до замкової каплицї. Одинокю його задачою тепер було віднайти грїб Геневефи й поховати її по христїянськи. Та нїхто не умїв вказати мїсця, де її страчено. Бо оба сї, що її мали убити, зникли десь і нїхто не знав, куди вони дїли ся. Тодї граф зарядив у замковїй церквї величаве богослужене в її память. Тисячї народу прибуло на се сьвято, а граф велїв роздати богату милостиню убогим і поставити в церквї памятник із золотою написею, що оповїдала про сумну долю Геневефи.

13. Граф Зїгфрїд віднаходить Геневефу.

Минуло кїлька лїт, заки граф дав ся намовити вийти із свого замку. На великі просьби вїрного Максима згодив ся граф вкїнці урядити великі лови на оленї, дикї, вовки й медведї, яких було багато в його лїсах, і запросити на них сусїдних лицарїв. Було се під кїнець зими. В означений день вибрав ся Зїгфрїд раненько на мїсце, де мали всї зїбратися, а за ними їхала на конях дружина й служба. Під умовленим дубом зїйшли ся всї запрошенї. Весело заграли по лїсї ловецькї роги. Положено багато оленїв й дикїв. Граф натрафив на гарного оленя, й кинув на нього списою, але не трафив. Олень почав утїкати, а граф пїгнав за ним корчами й скальними відломами. Нараз звїрина зникла в печерї. Було се як раз мешканє Геневефи, а перед графом утїкала тая сама ланя, що живила його жїнку й сина своїм молоком.

А що граф не мїг дальше їхати конем по стрїмких скалах, злїз з коня, привязав його, а сам пїйшов за слїдами ланї й дїйшов так до печери. Він заглянув у глїбинї темної печери нужденну людську стать із смертельно блїдим лицем. Була се Гено-

Граф Зіґфрід віднаходить свою оплакувану як покійницю, жінку Геновефу.

вефа, яка вправді перемогла свою тяжку недугу, але була би в сій пущі певно не прийшла до себе. Кожного ранка здавалося їй, що вже не діжде вечера.

— “Коли ти є людиною”, — крикнув граф у печеру — “то вийди на денне світло!” Геновефа вийшла. Вона була загорнена в овечу кожу, її плечі покривало її довге, золоте волосе, а рамена й ноги були нагі. Уся вона дрижала з зимна й ледви могла встояти.

— “Хто ти є й відки?” — крикнув граф і поступив з острахом крок назад. Але Геновефа пізнала його сейчас.

— “Зігфріде”, — сказала вона слабим голосом. — “Я є твоя жінка Геновефа, яку ти засудив на смерть. Але Бог свідком, що я невинна.”

Граф стояв мов остовпілий. Він не знав, чи се сон, чи ява. Йому здавалося, що се душа помершої Геновефи прийшла до нього.

— “Духу моєї покійної жінки!” — крикнув він проймаючим голосом. — “Чи приходиш з того світа, щоби пімстити отсю криваву кривду, що я їй заподіяв? Отже то на сім місці сповнено се страшне убійство і ту похоронено твоє тіло? Так, отсе твоє тіло обернулося в гробі й не дозволяє мені зблизити ся до сього місця, де воно лежить — бо я його убійником! Та вертай назад, духу! Моя совість мучить мене й так досить: вертай у місце вічного спокою й моли ся за мною, бо я нещасливий не маю вже на землі спокою! Або не являй ся мені в таким нужденнім виді; яви ся як світлий ангел і скажи, що мені прощаєш”.

— “Зігфріде,” — сказала Геновефа — “найдорожший мужу! Я не є дух! Я ще жию! Добрі люди, що мали мене стратити, пощадили мене!”

Але граф не міг прийти ще з страху до себе. В очах потемніло йому й він ледви чув, що вона говорить. Він все глядів на неї з острахом і думав, що се таки дух.

Геновефа взяла його за руку. Але він вирвав руку і скрикнув дріжачим голосом:

— “Пусти мене! Твоя рука зимна мов лід! Або ні! Потягни мене отсею зимною рукою з собою в могилу! Бо жите стало для мене тягарем, а смерть буде для мене правдивим спасенем!”

Але Геновефа промовила ще раз: “Коханий Зігфріде! Невжеж ти не хочеш вже більше знати своєї Геновефи? Так придиви ся добре — се я! Ось і перстїнь, що його маю від тебе!”

Вкінці граф опритомнів і пробудив ся немов із страшного сну. “Так, се є ти справді!” — крикнув він і повалив ся їй до ніг. Його очи спочивали довго на винужденїлій стати й він не міг довго видобути з себе ні словечка. Вкінці вибухнув він голосним риданєм. “Отже се таки ти, моя жіночко! Се ти моя Геновефа! Ой, як ти виглядаєш! І то я довів тебе до сього! І як же земля носить такого нелюда, як я! Чи зможеш менї простити сю кривду?”

Геновефа відповіла з плачем: “Зігфріде, я ніколи не гнівала ся на тебе! Я все тебе любила! Так я знала, що тебе обманули. Встань і обійми мене! Диви, я плачу з радости, що тебе знова побачила!”

Але граф ледви міг зважити ся глянути на неї. “І ти говориш до мене ще так лагідно!” — сказав він. — “І ні одного лихого слова не почув я від тебе! Ти небесний ангеле, ти лагідна душе! І що я наробив, що так обидив тебе!”

Геновефа відповіла: “Успокій ся вже раз, Зігфріде! Се всьо — воля Господа.”

В тім надійшов Гореслав. Він мав на собі тільки шкіру з серни й бродив босими ногами по глибокім снігу. В руках мав він троха сьвіжого, мокрого зіля, що його зібрав над берегом потока і корінчик, котрий як раз заїдав смачно.

Коли хлопчина побачив графа в пишнім, лицарськім одязї, станув перестрашений. Він поглянув на маму, а побачивши, що сльози пливуть по її блідому лицї, закричав голосно: “Мамо, хто се? Чи се може хто з сих лихих людей, що хочуть тебе убити? Не плачте,” — додав він і прискочив до матери — “я на се не позволю. Скорше нехай мене убе, а тобі нехай дарує жите!”

Геновефа відповіла лагідно: “Синочку коханий! Не бій ся його! Поглянь на нього й поцілуй йому руку. Він не зробить тобі нічого злого. Се є твій любий, добрий батько. Диви, він плаче над нашою бідою. Бог післав його ту, щоби він нас вибавив відси й забрав з собою до дому”.

Хлопець поглянув на графа. Кучеряве, чорне волосе, благородне чоло, великі, блискучі очі, гарний ніс і рожеві уста —

всьо се було справдішньою відбиткою графа. Коли граф побачив гарного, жвавого хлопчика, загоріло ся його серце батьківською любовю. “Сину мій!” — сказав він. — “Мій найдорозший сину! Ходи, нехай тебе обійму!” Він підняв хлопця на руки, обіймив Геновефу й сказав, споглядаючи на небо: “Боже! Отсе моя жінка і мій син — за багато сеї радости на мое бідне серце!” Геновефа гляділа тільки в гору й дякувала Богови за сю ласку. І всі троє стояли так довго разом сплетені й тільки їх серце розмовляло з богом, а сього не зможе висказати людський язик.

Вкінці запитала Геновефа: “Чи живуть ще мої родичі? Чи вони знають про се, що я невинна? Вже сім літ оплакують вони мою смерть!” Граф відповів: “Вони живуть і знають, що ти невинна. Зараз пішлю до них гінця з вісткою про твоє віднайдене”. Геновефа глянула з вдячністю на небо: “Слава Тобі, Господи! Богато я перетерпіла, але таки бачу, що Ти, Боже, справдішня любов. Я віднайшла свого мужа й застану ще живих моїх родичів”.

Опісля завела Геновефа свого мужа до печери. Зігфрідови стискало ся серце болем, як він побачив се страшне убожество, серед якого жила Геновефа. “Геновефо”, — сказав він із сльозами — “яким чудом удержав тебе Всевишній так довго при житю в сій пущі! Чи може ангел з неба прилітав сюди й годував тебе? Сім довгих літ — без кусника хліба, без теплого огню й теплої одежі серед лютої зими — ти княжна, якій подавали страву на сріблї, а напій у золотих чарках! І що я тобі наробив! А таки, примучена голодом і холодом, жиєш — і все пам'ятаєш про мене!”

Геновефа старала ся успокоїти його. Вона усьміхала ся усьмішкою ясного ангела й промовила: “Та будь уже раз тихо й не говори про се ні слова! Бог сьвідком, що в сій пущі мала я багато другів. Абож у палатах нема також журби? І ти перетерпів богато. Лиши се — а подиви ся ліпше на нашого сина. Бачиш, який він кріпкий і здоровий? А в палатї був би він певно ніжненький і блідонький. Тому будь веселий і дякуй Богу за се”.

Опісля сіли обоє на камені в печері, а Геновефа розказувала йому, як то чудесно вибавив Бог її й дитину від голодової

смерти, піславши їм ланю. Граф вислухав сього оповідання й сказав зворушений: “Дивен еси, Господи, в ділах Твоїх! Я прогнав жорстоко свою жінку і дитину, а Ти, Боже, післав їм отсе добре звіря, щоби їх виратувати від голодової смерти. А коли вже мати так тяжко занедужала, що могла ту вмерти, Ти послаеш се саме німе звіря, щоби воно завело мене сюди. Як легко і як мудро вмієш Ти, Господи, вибавити чоловіка з нещастя! Хто на Тебе уповає, тому не зробить нічого біда й горе;”

14. Геневефа вертає до замку.

Батько, мати й син вийшли тепер знова з печери, а сльози зворушення стояли їм в очах. Тепер хватив граф за свій срібний мисливський ріг, що звисав йому при боці на золотім ланцусі й задув у нього. Тисячними голосами відбив ся відгомін об скелі й дерева. Гореслав аж підскочив з радості. Голос рога припав йому до вподоби й він приложив його також сейчас до уст, щоби й собі випробувати його голос. Та звуки, що видобули ся з рога, не дуже були гарні, бо його груди були ще до того за слабі. Батько й мати усміхнули ся тільки.

Граф заграв ще два рази на розі, а на сей знак прибули до нього з усіх сторін лицарі й служба. Всі здивували ся, побачивши, як граф держить за руку бліду, нужденну жінку, а на рамени гарного, здорового хлопця. Всі окружили їх великим колесом і ждали мовчки на графове слово. Тоді промовив граф дріжачим глосом: “Благородні лицарі і ви, мої вірні слуги! Отсе моя жінка Геневефа, а се — мій син Гореслав!” На сі слова скрикнули всі з страху й диву, а безладні питання посипали ся з усіх сторін.

Граф оповів їм коротко подробиці віднайдення Геневефи й видав відповідні прикази. Кілька лицарів пігнало зараз на конях до замку, щоби принести Геневефі одіж й поробити приготування на її прийняте. Другі кинули ся розкладати огонь на сухім місці й готувити обід. Сам граф отворив свої клунки, що їх наднесла як раз служба, вийняв червону, довгу одіж, підбиту чорним кожухом і загорнув в неї Геневефу, а її голову прикрив темним мягким сукном. Опісля постелив він на землі гарний ковер і посадив на ньому жінку. Лицарі, один по другім, приходили до неї, кланяли ся їй з пошаною й виявляли свій жаль і

зворушене. Поперед усіх слуг протиснув ся добрий Максим, що ледви діждав ся кінця поздоровлення з боку лицарів. “Ласкава пані” — сказав він зворушений — “тепер я старий можу у радості вмирати!” Опісля взяв він хлопчика на руки, поцілував його сердечно й промовив: “Витай мені, люба дитинко! Так ти справдішний образ твого батька! Будь же відважний і хоробрий, як твій батько, добрий і лагідний, як мати, а побожний, як обоє!”

Гореслав почував себе зразу ніяково серед сеї товпи людей, до яких він не привик. Та поволи ставав він сьмілійший, а далі й став весело гуторити. Тепер побачив він нараз багато таких річий, яких він не видів ще в житю — отже й було про що питати цікавому хлопцеві. Найбільше здивували його лицарі на конях — йому здавало ся, що лицар і кінь се одно сотворіне. “Татку”, — сказав він — “абож то є люди на чотирох ногах?” Батько казав йому привести самого коня без лицаря, а Гореслав запитав ся: “А деж то ви, татусю, зловили таке звірятко? В нашім лісі не бачив я чогось подібного”. А як побачив між зубами коня вудило, окрашене багато сріблом, запитав він: “Так сї звірята їдять срібло й золото? О, то в нашім лісі не знайшлиб вони поживи!” А коли огонь спалахнув високо, скрикнув він здивований: “Мамусю, чи люди взяли з хмар блискавки, чи може Бог се їм дарував? Так се є огонь!” — говорив він дальше. — “Я вже чув про нього, але я не думав, що він такий гарний!” При обіді звернули його увагу передовсім прегарні, дорогі овочі? Чи в тебе нема ніколи зими?” І навіть не міг зважити ся вкусити чудового овочу, бо йому було шкода. А далі взяв він до рук склянку, подержав її довго в руках і промовив здивований: “А се не топить ся? Я думав, що воно з леду!” Коли йому пояснили, що се скло, сказав він: “Кілько то гарних річий сотворив Господь Бог, а я не знав про них нічого!” Тоді подав йому один слуга ясну, срібну тарілку. Коли Гореслав побачив там свій образ, перелякав ся дуже. Зразу відступив він кілька кроків взад, а опісля почав обережно шукати рукою хлопця за тарелем. Він не міг сього зрозуміти, як такий великий хлопець може помістити ся в малій тарілці. Так то забавляв малий хлопчина всіх і всі радували ся його радістю.

Ледви скінчив ся обід, аж ту прибув післанець з одією для Геновефи. Геновефа пійшла в печеру, кинула ся передовсім на коліна щоби Богу подякувати за всьо, а опісля перебрала ся. Малий, деревляний хрестик, що то був їй все потіхою в горю, взяла вона з собою на памятку сих тяжких терпінь, які їй довело ся перенести в сім лісі. Тепер вийшла вона з печері, убрана в графський одяг. Граф велів привести найлагіднішого коня, постелив на нїм мягкий ковер і посадив Геновефу. Він сам сїв також на свого коня, взяв перед себе Гореслава, що дуже сим утішив ся, і так рушили всі до замку. В половині дороги виїхав проти них вигідний повіз, а Геновефа з Гореславом пересіли ся до нього й поїхали далі. Ледви похід видобув ся з ліса, побачили всі величезну товпу народу, що на вістку про таку новину почав збігати ся з усіх боків. Бо митю розлетіла ся відомість про віднайдене графині по всій околиці. Селяни покидали свої роботи і спішили напротив своєї улюбленої пані. Спочили ціпи по стодолах, а куделі по хатах. Цілі села стояли порожнею, а в них лишили ся хиба недужі й сі, що їх доглядали. Всі повдягали ся в найкраснійшу одіж і спішили проти графині. Було се загальне съвято в цілім графстві. Чим близше доїжджала Геновефа до замку, тим густійші громади народу заступали їй дорогу. Всі поздоровляли її з сльозами в очах, а оклики радости гомоніли довкруги.

Між людьми, що вийшли на зустріч Геновефі, появили ся також два незнакомі чоловіки, одягнені в довгу одіж, котрих ніхто не міг пізнати. Вони підійшли до повозки й кинули ся перед Геновефою на коліна. Були се отсі два, що мали Геновефу стратити. Оба, а передовсім Кунц, просили Геновефу о прощенє за се, що вони із страху перед Гольом полишили її в такій нужді серед лісової пущі і що не відвели її радше до її родичів. Вони оповідали опісля, що їх напав великий страх про їх власне жите й вони повандрували чим скорше з сих околиць та удали ся в паломництво до Съвятої Землі. Що йно перед кількома днями вернули вони з сеї подорожі й блукали по графстві потайки, не відкриваючи нікому своїх імен. Вони думали, що Геновефа вже давно не жие й тому умовили ся оба мовчати про всьо й не непокоїти знова графа відновленем цілої справи. “Якже-ж се стало ся”, — говорили вони — “що ви, графине, не

згинули серед сього страшного лісу з голоду або з зимна або що вас не зіли там дикі звір'ята! Ми думали, що ви й ваша дитина знайдете в лісі далеко страшнійшу смерть, чим ся, котру ми вам мали зготовити.”

Геновефа веліла їм встати, простягла до них приязно руку й промовила з лагідною усмішкою: “Вам, добрі люди, маю зараз по Богови завдячити жите своє і свого сина. А й ти “Гореславе”, — звернула ся вона до хлопця — “подякуй їм також з цілого серця. Диви, отсе стоять перед тобою сі люди, що повинні були тебе убити, але вони воліли слухати Бога, ніж людий, що їм наказували лихий учинок. Чи ж може ще й тепер” — сказала жартобливо до них — “жалуєте сього, що ви мене тоді пустили живою?” “Боже”, — відповіли вони — “а тоді нам здавало ся, що ми зробили Бог знає яке добре діло, коли ми вас, графине, полишили при житю. Але тепер доперва бачимо, що наше діло було таки дуже лихе, наше поступоване немилосерне, бо ми повинні були пожертвувати власне жите, аби тільки вас вратувати й відвести до ваших добрих родичів. Так, бачимо се, але вже за пізно!”

Опісля кинули ся до ніг графа і благали його, щоби їм простив та дякували йому за се, що він був такий милосерний для їх жінок і дітей, які вони полишили, утікаючи. Бо на своє велике здивоване довідали ся вони, як то благородно поступила собі Геновефа, поручаючи в своїм останнім листі родину їх обох графови і як по батьківськи дбав граф про їх рідню, щоби тільки сповнити послідню волю своєї жінки. Граф сказав: “Я не знав про се, що ви змилосердили ся над моєю жінкою й моїм сином; але тому, що я був милосердний для ваших жінок і дітей, сповнило ся на мені мимоволі Господне слово: “Хто є милосерний, той дізнає також милосердя”. — Ідїть в спокою: я буду й дальше дбати про вас, ваші жінки і вашу родину”. Оба встали тепер і йшли за повозкою.

Тоді сказав Гайнц до Кунца: “Бачиш, що сповняєть ся тепер се, що я тобі говорив: коли твориш добре, не бій ся ніколи, хоч би й як се було часом небезпечно. Бо чи скорше чи пізніше видасть воно добрі овочі”.

В хвилі, коли Геновефа з почотом прибула на узгірє, з якого стало видно увесь замок, задзвонили там в усі дзвони. Нарід

уважав вратоване Геновефи сьвяточною подією і бачив в сім всюди присутну Божу руку. Тому хотів він звеличити прибуте Геновефи до замку бitem в дзвони. Коли Геновефа почула сьвяточний гомін дзвонів, огорнуло її на ново зворушене до сліз, а й усі люди плакали ревно. Що більше, загальне зворушене змінило ся в побожність, що піднесла серця всіх до неба. Чим близше до замку, тим більші товпи народу заступали дорогу й товпили ся страшенно. Люди повилазили на дерева по обох боках дороги, а в замку заповнили ся всі вікна, а навіть дахи щільно людьми.

Бо всі хотіли оглядати зблизька свою любу графиню, про котру думали, що вона вже давно вмерла. Очи всіх були на неї звернені. Весь нарід здіймив величезний крик радости, так що звук дзвонів продирав ся тільки часами глухо. А Геновефа сиділа так, як сидить сама Покора, із спущеними очима, немов не бачила сеї чести, якою її всі окружали. Свого сина держала вона на лоні. Гореслав мав ще на собі кожу із серни й держав в руках деревляний хрестик із печери. По правім боці повозки їхав граф, а по лівім вірний Максим. Кунц і Гайнц ішли за ним, а й ланя бігла також, не боячи ся людей. Лицарі й слуги графа їхали перед повозкою і за нею.

Коли похід ішов так поміж народом, говорив не один: “Ось наша любя, добра пані! Господи, яка вона бліда! А яка побожність розлила ся по її лиці!” А інші говорили знова: “Дивіть тільки на отсього гарного хлопчика! Який він чудовий у сій кожі з серни!” ще інші мовили: “Дивіть тільки, дивіть на отсю ланю! Навіть нерозумні звірята люблять нашу паню!” Неодна мати підносила свою малу дитину до гори, щоби вона могла ліпше побачити графиню й говорила: “Гляди лише! Се тая сама, по котрій я тільки разів усе плакала і про котру я тобі так часто розказувала. Коли нам її забрали не було ще тебе тоді на сьвіті!” Батьки підіймали також своїх малих синів у гору високо й говорили: “Бачиш її тепер? Вона робила тобі неодно добро вже тоді, коли ти лежав ще в колісці”. Не один старець, що прибув сюди з трудом, підпираючи ся палицею, плакав із радости, що бачив її ще перед своєю смертю. Загальне зворушене огорнуло всіх без виїмки. Коли Геновефа прибула на замкове подвірє, побачила вона там усіх благородних пань і паня-

нок, що зібрали ся з цілої околиці повитати графиню. Всіх тішило невимовно, що вже раз виявила ся невинність Геновефи, всі дивували ся чуючи про її чудесне спасенє. Сей день видавав ся їм днем побіди жіночої вірности й тому був загальним сьвятом для усіх жінок і дівчат. Всі повбирали ся в свою найкрасшу одіж, мов на найбільше сьвято, а на переді всіх стояла прекрасна панянка, убрана в білий довгий стяг із гарним нашійником із жемчугів на шиї. Вона подала Геновефі вінок із вічно зелених міртів, що позацвитали білими ніжними цвіточками на знак, що всі признають її невинність і клонять голову перед її вірністю. “Возьми”, — сказала панянка, зворушена до глибини, ледви видобуваючи слова зі сльозами — “возьми сей вінок від імени нас усіх; гарнійший від сього вінця — вінець побіди зладив тобі Господь на небі.”

Геновефа не знала сеї панянки. Але їй сказали, що сею панянкою є Берта, ся сама добра дівчина, що сім літ тому прийшла перед віконце її вязниці й не мала ще тоді навіть чотирнайцять літ. “Пані”, — говорили Геновефі — “отсе була одинока людина, що в вашім горю й пониженю не забула вас і хотіла улегшити вам горе. Отже вона нехай буде перша, що бере участь в вашій радості й вашім вивисшеню”. Коли Геновефа поглянула на дівчину й пізнала на її шиї добре їй відомі жемчуги, тоді пригадала вона собі нараз сю страшну ніч у вязниці. “Боже”, — промовила вона й підняла очі до неба — “хтож то подумав би сеї памятної ночі, коли я сиділа в сих мурах мов бідна грішниця з дитинкою на руках, що я колись поверну сюди з такою славою! Тільки Ти, Боже, один знав се і вже тоді готовив Ти мені отсю велику радість, Боже!” — додала вона, беручи вінок із скромним румянцем з рук Берти. — “Коли Ти ту на землі так підвисшаеш невинність — то шож буде доперва в небі?”

“Так є, ласкава пані!” — сказав Максим. — “Що правда, не все так поважають на землі невинність і рідко коли сьвяткує вона між нами день побіди, як отсе нині. Та Бог дозволяє часом і на се, щоби нам дати бодай малий передсмак сих радостей, які чекають нас у небі!” Опісля звернув ся він до свого пана із словами: “Пане! Протягом сих вісімдесяти літ, які я прожив на сьому сьвітї, часто вступав я до вашого замку упоений побі-

Граф Зіґфрід впроваджує свою жінку Геновєфу і її сина Горєслава до свого замку.

дою; але ще не дожив я в своєму довгому життю такого сьвята побіди, яке нині уряджено для нашої пані!”

“Максиме!” — відповів граф. — “Се сьвято установив сам Бог, бо се є найкрасша побіда — побіда чесноти над злочином!” І всі лицарі та пані признали голосно правду сих слів.

Радощі сего дня, частий плач і говорене утомили Геновефу зовсім. Її відведено до давньої кімнати, якої вона не бачила вже тільки літ. Подякувавши ще раз Богу за свій ратунок, положила ся Геновефа сейчас до ліжка, бо сили опустили її зовсім. А вірна Берта полишила ся при ній і не дозволяла нікому іншому услугувати своїй пані.

15. Геновефа бачить ся знова із своїми родичами.

Підчас коли на замку Зігфріда панувала вже загальна радість, лежала палата родичів Геновефи — князів Брантану — ще оповита глибоким сумом. Старий Максим просив дуже графа, щоби як раз йому доручено занести радісну вістку про віднайдене Геновефи її старим родичам. Але граф сказав: “Любий, старий друже! Лиши ся тут, а сю тяжку дорогу нехай відбуде хто молодший. Таж ти знаєш, як дуже втомив тебе недавний похід і ти сам говорив мені, що се вже твоя остання подорож.” Та Максим відповів: “Божа воля у всім! Відбував я далеко тяжші подорожі підчас війни, то й відбуду також отсю. Позвольте мені, любий паноньку, таки їхати!” “Алеж” — сказав граф — “подумай тільки, що ти старий, а тепер погана дорога й не відповідна пора”. “Се нічого не шкодить!” — відмовив Максим. — “Від коли побачив я свою паню, чую себе від тоді десять літ молодшим. Та й мені здаєть ся, що не можу красше закінчити своїх лицарських походів. Коли відбуду тепер отсей похід, можу вже спокійно спочити. Тоді я старий положу ся й можу спати аж до судного дня!” “Як так”, — сказав граф зворушений — “то їдь, мій старий, вірний товаришу! Возьми собі найкрасшого коня з моєї стайні й добери дванайцять найліпших лицарів для твоєї охорони. Скажи моїм дорогим тестям всьо, що чуєш у своєму серці, бо се саме й я сказав би їм. Нехай тебе провадить Господь і поверне здорово назад у мої рамена!” Також Геновефа казала його ще раз прикликати й переказала ним до родичів се всьо, що може переказати любляча дитина.

Максим не мав цілу ніч спокою. Заки ще засвітало, побудив він лицарів, поміг їм сам погодувати і посідлати коний і сів поспішно сам на коня та поїхав із своїм почотом. Все їхав він поперед усіх і накликува аж до втоми: “Ано, товариші, далі, далі!” Так їхали вони день за днем від раннього ранка до пізної ночі. Товариші питали його: “Чого спішите ся так дуже, пане конюший?” Але він відповів: “Подумайте тільки, яка журба огортає старих родичів, а ми маємо їх звеселити. Коли можна кому зменьшити хоч кілька хвилин терпіння, то не треба зважати на ніякі труднощі й не жалувати своїх костий. Ми так часто їхали з запалом на бій, щоби завдавати рани й спричинити сльози, отже й можемо раз поїхати жвавіше, щоби лічити рани і осушити сльози. Боже, я хотів би, щоби мій кінь мав крила й щоби летів мов бистрий птах!”. . .

Один старий лицар, в якого замку Максим задержав ся на ніч, сказав йому, що старенький, побожний єпископ Гільдольф, сей самий, що благословив колись подружжя Зігфріда з Геневефою, посв'ячує як раз церков — кілька годин їзди відси. “То мусимо тамтуди сейчас їхати” — сказав Максим. — “Єпископ мусить також дізнати ся про сю веселу вістку. А що він є дуже розумна людина, то хочу його запитати о раду, якби то найліпше повідомити про всьо родичів Геневефи. Я вже думав багато про се в дорозі, та не міг видумати нічого путнього. Найрадше крикнув би я їм відразу: Геневефу вже знайшли! Вона жие! Але так не можна робити. Бо я знаю сам по собі, як то я, хоч старий войовник, перелякав ся дуже на вістку про відшуканє графині. Несподівана радість могла би просто вбити старих. Треба би їм усьо розказати поволи й приготувити їх на се — а сього вже я не вмію. Я вмію тільки добре рубати мечем, але говорити — се вже не моя річ. Ту старенький єпископ порадить найліпше. Бо він уміє добре захоплювати серця словами.”

Максим сейчас поїхав із своїми товаришами до єпископа і розказав йому всьо. — Єпископ дуже сим утішив ся, похвалив голосно Господа й сказав до Максима: “Будь спокійний, старий приятелю! Бог дає вже сам так, що всьо виходить найкрасше. Я мав саме і так їхати до родичів Геневефи. Отже поїдемо разом”.

Обоє князі Брабанту обходили що року день в яким вони одержали вістку про страчене Геневефи, сумним сьвятом у замковій каплиці. Як раз настав тепер такий день і вони сиділи в кімнаті глибоко засумовані. Вони дуже постаріли ся і їх волоссе з гризоти посивіло зовсім. Вони були одягнені в жалібну одіж; а княгиня навіть не скидала від сього памятного дня з себе чорної одежі. Вже був час починати богослужене і всі чекали тільки прибутя єпископа, котрого вони, як що року, запросили відправити службу при сім вівтарі, при котрім Геневефа брала з його рук шлюб.

Князь мовчав і думав з гірким болем: “Се страшна річ, що наш княжій дім мусить переживати таку ганьбу й вимерти так безслідно. Та, Господи, нехай буде Твоя воля!” Княгиня зітхала: “Боже, яке се страшне, що ми стратили таку любу дитину — і то з рук ката! Геневефо! Геневефо! Ми думали, що ти станеш при нашій смерти як ангел спокою й замкнеш наші очі, а так — що стало ся з тобою! Але, Боже, Ти знаєш, що робиш!”

Ледви вона се виговорила, як у кімнату вступив преосьвящений єпископ. Його лице сіяло небесною радістю. “Полишіть уже свій смуток і радуйте ся о Господі!” — промовив він і почав з одушевленем та зворушенем говорити про дивні дороги Божого Провидіння; порівнав їх смуток із смутком Якова, котрому пірвано сина Йосифа; опісля змалював радість Якова, коли він віднайшов Йосифа. Слова єпископа захопили обоїх князів глибоко. Їх серця успокоїли ся і мимовільна потїха наповнила їх душі. “Колиб ми так могли ще хоч раз побачити нашу Геневефу!” — зітхнула княгиня. “Ту на землі вже її не побачимо”, — відповів князь — “але в небі певно будемо її оглядати”. “Ще й тут на землі побачите її!” — сказав єпископ. — “Бо ще й тепер творить Господь великі діла. Він завдає рани і лічить їх опісля. Він, Бог Якова й Йосифа, живе ще. Він, що скріпив ваше серце до перенесеня болю, скріпить його й тепер, що би ви могли знести радість. Місто похоронних пісень, які маємо як раз співати в церкві, заспіваймо радісне: Тебе Бога хвалім! Бо Геневефа жиє й ви побачите її!” Родичі поглянули на нього здивовані. Страх переймав їх від отсих важких слів. Надія й страх бороли ся в їх серцях і вони не хотіли ще повірити сьому, що він говорив.

Тоді єпископ отворив твері, за котрими стояв старий Максим із бючим серцем і сказав: “Отсе чоловік, що розкаже вам про всьо”. Максим підійшов ближше й крикнув: “Вона жие! Зовсім певно. Отсими моїми очами бачив я її, отсими моїми ухами чув я її голос, отсею рукою дотикав ся її руки”. Вістка: “Геновефа жие!” пронесла ся митю по всій палаті. Всі слуги князя і всі служниці княгині впали до кімнати перестрашені й утішені. А Максим розказував тимчасом усьо докладно й сльози наповняли його очі й не давали йому говорити. — Всі стояли довкола з плачем, а князь і княгиня сиділи непорушно бліді й перелякані не знаючи добре, що дієть ся з ними!

Та вкінци, коли вони вже не могли сумнівати ся в правдивість слів Максима, бо його товариші потвердили всьо також, тоді їм здало ся, немовби вони пробудили ся з глибокого сну. Відразу віджили вони на ново й сказали: “Тепер жили ми вже досить на сім сьвіті — хочемо тільки ще побачити нашу Геновефу; тому їдемо зараз до неї.” Подякувавши Богу за віднайдене Геновефи, удали ся вони сейчас у дорогу, а побожний єпископ і чесний Максим з численним почотом товаришили їм.

Тимчасом Геновефа прийшла значно до сил при старанній опіці з боку мужа, а на її лиці зявив ся знова лагідний румянець. Одиноким її бажанем тепер було побачити своїх дорогих родичів. Але скорше, чим вона могла сього надіяти ся, прибули вони до замку Зігфріда. Вони привитали ся з Геновефою серед горячих сліз. Їх радості й зворушеню не було кінця.

А коли вони побачили гарного хлопчика, скрикнули обое відразу: “Так се наш внук! Ходи ходи, дитинко, нехай тебе уцілуємо!” Дідо взяв його на руки й промовив: “Нехай Бог благословить тебе, дитиночко!” А бабушка притулила його до себе й промовила також: “Нехай тебе Господь благословить, кохана солоденька дитинко!” І обое подякували опісля Богу й подивлялися Його дивні установи.

Тепер доперва увійшов у кімнату побожний єпископ.. Геновефі здавало ся, що вона бачить перед собою небесного посла. Єпископ поблагословив усіх і промовив: “Тепер, Геновефо, ти щаслива і велике твое щасте, бо воно окуплене великим горем. Терпіне — отсе тая дорога, що підносить нас понад туземне жите до неба. Геновефа утвердила ся тепер у вірі Бога, в терпе-

ливости в зношеню горя і в любови власних ворогів; граф Зігфрід знає тепер з досьвіду, яке се велике нещастє неповздержна пристрасть; Гореслав навчив ся у пущі лїпше пізнавати Бога, чим міг би се зробити у графськїм замку; а родичі Геновефи, котрі вже стратили надїю на свою дитину, пізнали, що всьо на сьвітї марне, і що єдине добро — се небо. А тепер, коли ми зискали тїльки на зрозумїню чесноти, тепер ми всі зійшли ся знова разом як і давнїйше, ще й побільшило ся число нас, бо з нами є отся мала дитина. Щасливий сей, кому судило ся перетревати горе й вийти з нього побїдоносно! Ви всі зискали вінець безсмертного житя!”

16. Терпїня Геновефи стають благословенем для цілого краю.

Як тїльки рознесла ся вїсть, що Геновефі значно лїпше і що вона вже прийшла троха до себе, приходило до неї кожного дня багато людей, щоби її побачити. А Геновефа говорила з кождим і казала кожного допускати до себе. І хоч цілі громади селян входили деколи в кїмнату, то всі вони заховували ся так тихо, що не мучили своєї панї.

Геновефа лежала звичайно на своїм пишнїм лїжку або сидїла убрана в білу одїж на великїм кріслі. Її блїде лице було таке гарне, що всім здавало ся, немов би ясне промінє окружало його. І люди слухали її слів з дивною побожнїстю.

— “Мої дорогї!” — говорила вона раз до них. “Тїшить мене що ви памятаєте все про свою паню і я дякую вам за се. Мій Боже, знаю, що не один з вас має тяжку журу на душі й мусить багато терпїти. Але любїть тїльки Бога й уповайте на Нього, а не вдавайте ся в розпуку. Він спасе вас від всього горя. І де бїда найбільша, там Його помїч найблизша. Я се знаю сама по собі.

Будьте вдоволені сим, що маєте й вдоволяйте ся малим. Бо хоч як ви убогї, то все таки маєте далеко бїльше, чим я мала в лїсі. Ви маєте хату, одїж, теплу страву. А бїльше й не треба нікому.

Тїльки треба, щоби ви не забували ніколи на Бога й молили ся все. Бо хто з Богом, Бог зним. А молитва покрїпляє нашї сили й не дає нам упасти в горю. Я се знаю, бо я сама таке перебула.

Коли ви із своєю совістю не в порядку, то злучіть ся як най-скорше з Ісусом Христом. Бо Його післав Бог як заступника людий. Він поєднає нас з Богом. Він пролив свою кров за наші гріхи. І нехай ніхто не каже, що він без гріха, але нехай визнає свої гріхи перед Богом, а дізнає прощення.

Слухайте тільки слів сьв. Євангелія, а зрозумієте всьо краще, чим се я вам можу витолкувати. І не тільки слухайте сьв. Євангелія, а й послушайте так, як воно наказує! Бо є Боже слово, котре має силу кожного ушасливити. Також поважайте сьв. хрест, бо в хресті є спасене. Хрест приніс нам Христос як символ терпіння і спасеня. І тому не будемо на нього забувати ціле жите й іти сею дорогою, яку вказав наш Божественний Спаситель — правда, ми підемо разом сею дорогою?” І всі присутні му-сіли їй обіцяти, що послухають її.

Батьків родин взивала вона до згоди й перестерігала їх перед ревнованєм. “Ніколи не вірте злим язикам, бо се заколотить вам спокій” — говорила вона, а всі вірили їй, бо знали, що вона сама перетерпіла багато з сеї причини.

А матерям говорила вона: “Подивіть ся на ваші діти! Вони ще щасливі, доки родичі дбають про них. Але певно прийде в житю хвиля, коли їх веселе личко засмутить тяжка жура, а їх ясне чоло пооре непевність о завтрішній день. Тому виховуйте їх так, щоб вони були на всьо готові. Дайте їм кріпку віру в серце, щоб вони мали в горю на що оперти ся, а тоді житеві бурі перелетять над їх головами певно безслідно”.

А Гореслав не пускав ні одної дитини з замку без дарунку. І так стало терпінє Геневефи благословенєм для цілої околиці, бо всі могли від неї багато навчити ся.

17. Що стало ся з Гольом?

Люди, що вертали від Геневефи, хотіли також бачити Голя. Суд засудив його як великого злочинника на смерть. Чотири коні або чотири воли мали його розірвати на кусні. Але граф дарував йому жите, однак не міг уже вибавити його від доживотної вязниці. Вязничний сторож, що показував людям Голя, не мав цілий день спокою. Але він робив се радо. “Дивіть ся тільки”, — говорив він — “там на горі бачили ви образ сьвятої невинности, а ту бачите образ страшного гріху.”.

Він сходив із ліхтарнею й ключами **вузкими** сходами в долину. Коли він отворив тяжкі, залізні **двері** й показував всім Голя, освіченого червоним світлом ліхтарні, **обняв** людей великий переляк. Бо Гольо виглядав страшно. **Довге** волосє звисало йому з чола, а розхрістана борода **спадала на груди**. Його лице було біле як стіна, а очі **світили поганим огнем**. Сумліне гризло його так дуже, що він ставав **божевільний**, ревів дико і бив головою об мури. А навіть тоді, як **він був троха** при собі, говорив він від річи сам з собою.

“Дурень! Дурень! Який я був дурень!” — кричав він часто. — “Горе тому, чие серце опанують **пристрасти**, так, що **заглушать** голос совісти! Зразу може він **мати якусь** **непевну** радість, але його кінець буде все страшний! **Він ступає** по цвітах, але **нараз паде** він у пропасть, яку **скривали цвіти**. **Йому** здаєть ся, що він **простягає** руку до **рожевого корча**, але **нараз виходить** з нього **гадюка** й **кусає** його!”

Часом питав ся він: “Люди, чи се правда, що знайдено **Геновефу** і її дитину? Чи се правда, чи се **мені тільки** так снило ся? Так! Так! Се правда! Бо **дивіть**”, — **говорив** він плачливим голосом — “**Бог** покарає за гріх: у **в'язницю**, **де я замкнув** **Геновефу**, **кинув** він тепер мене! Так, вона **сиділа ту**, на сій підлозі! Чи вірите тепер, що **Бог є справедливий**?”

Другий раз крикнув він: “**Слава Богу!** **Приходьте** відвести мене на місце страчення? Я йду радо, я **готовий!** Я пролив **невинну** кров, бо **вбив** **невинну** жінку й **малу дитину**. Струї сліз, що **пливуть** із моїх очий не зможуть **змити слідів** сеї **крови!** Тому **ведіть** мене — **нехай** уже **раз скінчить** ся **моя мука!**”

А в хвилі, коли грижа совісти **відбирала** йому **зовсім** **пам'ять**, кричав він до людей, що **приходили до нього**: “**Чого** ви **ту** **прийшли!**? Я **бачу** — ви всі **злочинці!** **Невинна** **кров** **спливає** по **ваших** **руках!**... **Дивіть**, **ту**, **де я сиджу тепер** — **ту** **буде** **ваше** **місце**. **Всі** **злочинники** **прийдуть сюди!**”

Перестрашені діти, почувши таке, **почали** **кричати** й **плакати**; а всі старші постановили собі **св'ято** **вистерігати** ся **всяких** **тяжких** **гріхів**, **щоби** **охоронити** ся **перед** **грижою** **совісти**.

В таких страшних муках жив **Гольо довгі літа**. — і чи **мав** хоч **легшу** **смерть**, **ніхто** **не** **знає**.

18. Пошановане памяти Геновефи.

Очевидно, що люди, вийшовши від Голя з вязниці, хотіли ще й побачити ланю, котра колись живила Геновефу. Граф казав для неї вибудувати гарну стайню. Вона ходила собі вільно по замковім подвір'ю. Часто вибігала вона навіть сходами на гору й приходила до Геновефи. Вона була дуже ласкава, підходила до всіх і їла їм з рук. Ловчі пси не займали її. “Боже!” — говорили люди — “колиб не се звірятко, була би наша графиня певно згинула!” “Тому не треба мучити ніякого звірятка” — навчала служниця, що мала ходити коло лані. — “Кожде звірятко є пожиточне і ми не знаємо, чи воно не стане нам колись у пригоді. Та передовсім шануйте свою худобу, бо вона живить вас і працює на вас тяжко!”

Як довго ще жила Геновефа, ніхто не знає. Але се певне, що її жите плило вже серед тихої радості й вона робила другим багато добра. Кажуть, що її смерть була подібна до заходу сонця погідним весняним вечером.

На її похорон зійшло ся безліч народу. Всі плакали за нею — а найбільше Зігфрід і Гореслав. А ланя положила ся на її гріб не хотіла вже приймати ніякої поживи і так згинула з туги за своєю панею.

Серед ліса, коло печери Геновефи, велів граф збудувати гарну церковцю, яку посвятив сам єпископ. Ціле жите Геновефи списано гарним письмом на стінах сеї церковці. Люди приходили сюди й молили ся за її душу, а кождий старав ся наслідувати її побожність.

Замок Зігфріда вже давно в руїнах — ледви троха мурів лишило ся до нині з нього; але память Геновефи, що там мешкала, живе й до нині в устах народу.

У КНИЖЦІ НАХОДЯТЬСЯ СЛІДУЮЧІ ОБРАЗКИ:

Сторона

Граф Зіґфрід прашає ся з жінкою Геневефою	7
Епископ Гільдольф в каплиці в котрій Зіґфрід причащав ся перед своєю виправою проти Маврів	10
Непохитність Геневефи у вязниці	14
Гольо у пастухів	19
Геневефа викликує милосерде у Грімоальда і Бе- нона, коли вони мали убити її сина Гореслава	22
Ангел потішає Геневефу образом Розпятого	28
Геневефа, котру стара Гертруда припровадила на ганок, прислухує ся жалісному співови	35
Гольо скидає помічника свого спільника Бенона зі скали	43
Гольо кидає на Геневефу підозріне супружжю не- вірности і каже її арештувати	51
Граф Зіґфрід віднаходить свою оплакувану як по- кійницю, жінку Геневефу	57
Граф Зіґфрід випроваджує свою жінку Геневефу і її сина Гореслава до свого замку	67

